

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Odsjek za pedagogiju

Povezanost odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem učenika

Završni magistarski rad

Mentor:

doc.dr. Emina Dedić Bukvić

Student:

Almina Čorbo

Sarajevo, april 2019.

Sadržaj

1.Uvod.....	3
2.Definiranje ključnih pojmova	4
3.Efikasno upravljanje razredom	6
4.Ključni elementi uspješnog upravljanja razredom.....	8
6.Nastavnik kao ključni faktor uspješnosti upravljanja razredom.....	10
7.Disciplina.....	11
8.Uzroci nediscipline u razredu	13
9.Odgojni stilovi nastavnika	14
11.Utjecaj odgojnih stilova nastavnika na discipliniranje učenika.....	17
12.Istraživanje o utjecaju odgojnog stila nastavnika na odgojno-obrazovnu klimu.....	19
13.METODOLOŠKI OKVIR.....	21
13.1.Predmet istraživanja.....	22
13.2.Cilj istraživanja.....	23
13.3. Zadaci.....	23
13.4. Hipoteze	23
13.5. Metode istraživanja.....	24
13.6.Tehnike istraživanja.....	25
13.7. Instrumenti istraživanja.....	25
13.8.Uzorak istraživanja	26
14.Interpretacija rezultata istraživanja	27
14.1.Kvantitativna analiza rezultata „Upitnika za procjenu odgojnog stila nastavnika“	27
16.Zaključak	41
17.Preporuke za unapređenje nastavne prakse	43
18.Literatura	44
19.Prilozi	48
19.1. Prilog 1	48
19.2. Prilog 2.....	52
19.3. Prilog 3.....	56

1.Uvod

U sklopu postojećih istraživanja i proučavanja odgojno-obrazovnih pitanja iz različitih aspekata, o problematici discipline u školama često se piše, ali još uvijek postoji potreba za njenim istraživanjem i proučavanjem. Discipliniranje učenika je tematika koja je još uvijek aktuelna i veoma je kompleksna. Potreba za ovakvim istraživanjem pokazuje se i u činjenici da se u razvijenom svijetu sve više naglasak stavlja na promijenjenu ulogu nastavnika koja se ogleda u tome da nastavnik svoj stil rada treba prilagođavati učenicima da bi oni postizali što bolje rezultate. Zbog potrebe za izučavanjem ove tematike, odlučili smo provesti istraživanje, kako bismo ukazali na utjecaj odgojnih stilova nastavnika na discipliniranje učenika.

Discipliniranje učenika jeste problem s kojim se susreće veliki broj nastavnika. Na taj problem djeluje veliki broj faktora i veliki broj promjena koje su se desile tokom vremena. Promjene u društvu utiču na promjene u školi, a promjene u školi u najvažnijem dijelu odnose se na promjenu pozicije nastavnika i njegove uloge i stila rada u nastavnom procesu.

Ukoliko posjeduje dobar odgojni stil, nastavnik može unaprijediti odgojno-obrazovni proces ali i uspostaviti disciplinu koja se smatra temeljem uspješnosti istog. Tek kada se uspostavi pozitivna klima u razredu te kada nastavnici osvijeste vlastite stilove podučavanja i prilagode ih učenicima, onda možemo računati i na uspješnost kako samih nastavnika, tako i svakog pojedinačnog učenika u svim područjima odgojnog i obrazovnog djelovanja.

U ovome istraživačkom radu bavili smo se utvrđivanjem povezanosti odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem učenika. Istraživanje smo proveli u tri srednje škole Kantona Sarajevo. Dobiveni rezultati pokazuju da li postoji povezanost ili ne, te u kolikoj mjeri je problem discipliniranja prisutan. Na osnovu rezultata istraživanja predložili smo preporuke za unapređenje nastavne prakse, koje će pomoći nastavnicima u discipliniranju učenika.

2. Definiranje ključnih pojmova

Za bolje razumijevanje problematike ovog rada, nužno je definirati ključne pojmove i njihova značenja. U ovom dijelu rada objašnjeni su sljedeći pojmovi: nastavnik, učenik, upravljanje razredom, disciplina i odgojni stil.

Nastavnik vrši značajan utjecaj na učenika i o stilu nastavnikovog utjecaja, o načinu poučavanja, o kvaliteti pripreme nastavnih sadržaja i njihovih prezentiranja učenicima, o stvaranju ugone i zadovoljstva u nastavnom procesu, o suradničkom odnosu, o načinu praćenja i ocjenjivanja postignuća učenika, o razvijanju uzajamnog poštovanja, o razvijanju osjećaja odgovornosti u izvršavanju učiteljskih obveza, ovisi kvaliteta usvojenih znanja, sposobnosti, stavova kod učenika, a time i kvaliteta rada nastavnika (Vučak, 2001). Nastava je najorganiziraniji oblik odgoja i obrazovanja. Nastavnik je osoba koja izvodi nastavu. On se osposobljava za prenošenje dijela ljudskog iskustva (ponajprije znanja) na učenike (Vučak, 2001). Svaki nastavnik posjeduje određeni odgojni stil koji mu pomaže u upravljanju razredom.

Učenik je osoba koja uči i taj pojam obuhvaća djecu i mladež, ali i odrasle osobe. Učenici s nastavnikom i nastavnim sadržajem čini osnovne činitelje nastave. Stjecanje znanja, umijeća i navika, razvijanje sposobnosti i odgojnih vrednota učeniku je omogućeno zbog odnosa koji u nastavi ostvaruje s učiteljem i nastavnim sadržajima (Vučak, 2001).

Kvaliteta nastave ovisi o čimbeniku **upravljanja razredom**. Prema Dittonu, presudan utjecaj na uspjeh u učenju proizlazi iz individualnih obilježja učenika, kvalitete nastave, kao i obiteljskog i izvanškolskog okruženja učenika. To se također odnosi i na nastavnu situaciju, s primarnim značenjem čimbenika upravljanja razreda. Postoje različite uske ili široke definicije razumijevanja zadatke upravljanja školskog razreda (Kiper i Mischke, 2008). U „uskoj“ definiciji pažnja se usmjerava na razmatranje i prenošenje općih pravila, prevenciju i regulisanje odstupanja u ponašanju i intervenisanje u slučajevima ometanja nastave. U „široj“ definiciji pažnja se usmjerava na cjelokupnu nastavu u smislu vođenja i upravljanja. Upravljanje razreda se shvaća kao organizacijska, pedagoška i didaktička kompetencija koja se očituje u uspješnoj organizaciji nastave, u formuliranju poticajnih zadataka, u učinkovitom korištenju vremena za učenje i u vještom postupanju sa smetnjama (Kiper i Mischke, 2008). Prema navedenim definicijama, pod uspješnim upravljanjem razreda smatra se kada nastavnik uspješno vodi

nastavu te ima zadovoljavajuću komunikaciju s učenicima od kojih dobiva povratnu informaciju, a u neplaniranim situacijama ne gubi kontrolu nad razredom nego uspješno rješava problem.

Termin **disciplina** ima različita značenja. Prema leksičkom značenju disciplina je skup propisa i pravila koji određuju način održavanja reda (Šehalić, 1997). U pedagoškom leksikonu disciplina se određuje kao red, poredak, čije se održavanje podrazumijeva ispunjavanje određenih zahtijeva, izvršavanje obaveza i dužnosti; ponašanje u skladu sa normama i usvojenim pravilima koje postavlja neka zajednica, društvena grupa, kolektiv (Pedagoški leksikon, 1996). U Psihološkom rječniku stoji da je disciplina stega, poredak, održavanje i poštivanje propisanog reda (Krstić, 1988). Termin **razredna disciplina** ima dva značenja: 1. proces kontrolisanja ponašanja učenika na času, da bi se obezbijedili uslovi za neometano odvijanje nastave i učenja. Disciplina se odnosi na pravila ponašanja učenika na času i način na koji nastavnici usmjeravaju, koordiniraju, kontroliraju i sankcionišu ponašanje učenika u skladu s tim pravilima. 2. Rezultat procesa disciplinovanja, odnosno ponašanje učenika na času koje je usaglašeno sa pravilima ponašanja, kako bi se nastava i učenje neometano odvijali. U tom smislu koriste se izrazi dobra-loša disciplina, zadovoljavajuća-nezadovoljavajuća disciplina (Gašić-Pavšić, 2005). Postoji i negativno značenje riječi disciplina, gdje ona obuhvata prisiljavanje, kažnjavanje i pretjerano insistiranje poslušnosti.

Stil odgoja je način ponašanja učitelja, nastavnika ili odgajatelja, no pojedinačni postupci još uvijek ne čine stil, nego njegovo dominantno, karakteristično, relativno trajno ponašanje prema učenicima (Bašić, 2009). Stil definira nastavnika, vodi i usmjerava njegov proces poučavanja i utječe na učenike i njihovu sposobnost učenja (Grasha, 2002, prema Šimić Šašić, 2011). Bašić (2009) smatra da se pojam nastavni stil, odnosno stil socijalne interakcije u nastavi može odrediti putem dva osnovna obilježja: on je relativno konzistentan način ponašanja i tipičan (dominantan) način socijalne komunikacije i kombinacije oblika i sredstava nastave. Stil nastavnika određuje i kvalitetu razredne klime, koju čine različiti aspekti, među kojima su najvažniji: socijalna atmosfera koju stvara nastavnik kao rukovodilac, interakcija koju stvara nastavnik određivanjem tipa komunikacije, atmosfera natjecanja ili suradnje, emocionalna atmosfera (Đigić, 2013). Kakva će biti razredna klima i disciplina u razredu, od velike mjere ovisi od odgojnog stila koji nastavnik posjeduje.

3. Efikasno upravljanje razredom

Često pitanje koje se postavlja, kada je riječ o kvalitetnom obrazovanju, jeste pitanje o tome kako nastavu učiniti što efikasnijom.

Efikasno upravljanje razredom pretpostavlja skup nastavnikovih ponašanja i aktivnosti čiji je primarni cilj da unaprijede saradnju i uključenost učenika u proces nastave i učenja. Koncept *upravljanje razredom*, obuhvata širok opseg aktivnosti: aranžiranje fizičkog prostora u učionici, definisanje i praktikovanje razrednih procedura, posmatranje ponašanja učenika, bavljenjem nedisciplinovanim ponašanjem, podsticanje odgovornosti učenika za učenje, predavanje na način koji podstiče učenikovu usmjerenost na zadatak (Krnjajić, 2007).

Da bi nastava bila uspješna, neophodno je da postoje dvije ključne komponente. Jednu komponentu predstavljaju precizno definisani nastavni ciljevi, a drugu uspješno upravljanje nastavnim procesima koji treba da omoguće ostvarivanje definisanih ciljeva (Malinić, 2006). Kako bi bilo moguće uspješno upravljati nastavnim procesima od ključne važnosti su njihovi učesnici. U prvom redu to su učenici i nastavnici. Oni neposredno učestvuju u nastavi, gradeći pritom međusobne odnose određenog kvaliteta i stvarajući specifičnu razrednu klimu koja može biti manje ili više prijatna i poticajna za učenje. Način na koji se učenik ponaša na času, jeste glavni dio nastavnikove uloge u procesu ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva.

Andreas Helmke (1992, prema Kiper i Mischke, 2008) navodi tri dimenzije uspješnog upravljanja razreda:

- Rijetko ometanje nastave, vidljivo po broju nastavnikovih postupaka radi osiguranja discipline tijekom nastave,
- Učinkovitost sistema pravila u razredu, utvrđena kao učinkovitost pravila ponašanja učenika,
- Rješavanje disciplinskih smetnji, operacionalizirano u nastavnikovu postupanju prema ometanjima nastave.

Franz E. Weinert (1998, prema Kiper i Mischke 2008) navodi da je u koncepciji upravljanja razreda bitno motivirati i disciplinirati, odnosno nastavnik treba imati sposobnosti da učenike nekog razreda motivira da se što duže i intenzivnije koncentriraju na nužne aktivnosti učenja, te da nastavu oblikuje sa što manje ometanja ili da smetnje koje se pojave brzo i učinkovito riješe.

Jones (1986) navodi pet ključnih pretpostavki uspješnog upravljanja razredom, pod kojim podrazumijeva ponašanja nastavnika koja se tiču odnosa između nastavnika i učenika, organizovanja i vođenja svih aktivnosti u odjeljenju i procesa učenja u okviru nastave. Radi se o pretpostavkama koje treba da ispuni nastavnik, stavljajući u funkciju svoje kapacitete za:

1. razumijevanje ličnih, psiholoških i obrazovnih potreba učenika;
2. uspostavljanje pozitivnih odnosa između učenika i nastavnika i između vršnjaka, što doprinosi prepoznavanju osnovnih potreba učenika;
3. organizaciju rada i korišćenje metoda koje maksimalno podstiču ponašanje učenika usmjereno na zadatke;
4. korišćenje nastavnih metoda koje omogućavaju optimalno učenje i odgovaraju obrazovnim potrebama pojedinaca i čitave grupe;
5. primjenu širokog spektra savjetodavnih i bihevioralnih metoda koje doprinose korigovanju neadekvatnog ponašanja učenika.

Iako su navedene pretpostavke uspješnog upravljanja razredom, preuzete iz izvora koji je prilično zastario, ipak je moguće uočiti veliki značaj u savremenim nastavnim praksama. Navedene pretpostavke nisu univerzalne, te one ne moraju biti učinkovite u svakom odjeljenju. Jako je bitno da nastavnik, bez obzira u kojem se odjeljenju nalazi, poštuje potrebe učenika. Nastavnici moraju imati na umu, da učenici u školu dolaze iz različitih sredina, sa različitim osobinama i različitim potrebama, te u skladu sa njihovim različitostima potrebno je pronalaziti učinkovite metode, kako bi nastavni proces bio uspješan. Nastavni proces ne može kvalitetno funkcionisati ako učenici i nastavnici ne uvažavaju posebne kvalitete koje svaki pojedinac unosi u odnos. Kroz međusoban odnos učenika i nastavnika vrši se prepoznavanje potreba, a ukoliko su potrebe prepoznate to će uveliko doprinijeti poboljšanju odgojno-obrazovnog rada. Nastavnik treba biti u mogućnosti upravljati učenicima, prostorom učionice, vremenom koje ima na

raspolaganju i drugim faktorima. Kroz primjenu odgovarajućih nastavnih metoda, prilagođenih svakom učeniku, učenici će moći savladati nastavno gradivo na mnogo jednostavniji način. Dobro vođenje razreda nije jednostavno i ono zahtjeva mnogo uloženog truda, a nastavnik je taj koji je najzaslužniji u čitavom procesu.

4. Ključni elementi uspješnog upravljanja razredom

Odnos između učenika i nastavnika je jedan od glavnih elemenata uspješnosti upravljanja razredom. U izgradnji odnosa između nastavnika i učenika najveći izazov predstavljaju nedisciplinarnost i agresivno ili nasilno ponašanje učenika. Da bi obezbijedio uslove za učenje, zadatak nastavnika je da reguliše ponašanje učenika svodeći na najmanju moguću mjeru ovakva neželjena ponašanja.

U rješavanju disciplinskih problema i regulisanju ponašanja učenika u praksi je moguće uočiti različite pristupe na kojima se zasniva odnos nastavnika prema učenicima. Moglo bi se reći da se ti pristupi kreću duž kontinuuma na čijem jednom kraju bi bila uvjerenja o dominantnom značaju spoljašnje kontrole ponašanja učenika putem nagrada i kazni (bihevioristička koncepcija), a na suprotnom kraju bi bila uvjerenja nastavnika o pozitivnoj prirodi ličnosti učenika koju treba prihvatiti, razumijeti i podržati kako bi se ona samoostvarila (humanistička koncepcija). Pregled savremene literature i izveštaja o brojnim istraživanjima izvedenim poslednjih nekoliko decenija, ukazuje na to da je djelotvorniji ovaj drugi pristup (Đigić, 2013).

Analize pokazuju da nastavnici koji ostvaruju kvalitetan odnos sa svojim učenicima imaju manje disciplinskih problema, nasilnog ponašanja i sličnih problema tokom godine (prema nekim nalazima za oko 30%) u odnosu na nastavnike koji nemaju kvalitetan odnos s učenicima (Marzano & Marzano, 2003; Marzano et al., 2003, Shechtman & Leichtentritt, 2004, Santrock, 2006).

Zahvaljujući tome, obezbjeđuju više vremena za aktivnosti usmjerene na učenje i tako stvaraju mogućnost za bolja obrazovna postignuća učenika. Marzano & Marzano (2003), daju opis karakterističnih ponašanja nastavnika koji grade dobar odnos sa svojim učenicima:

- Odgovarajući nivo dominacije: nastavnik uspostavlja jasna očekivanja i posljedice, uspostavlja jasne ciljeve učenja, pokazuje asertivno ponašanje;
- Odgovarajući nivo saradnje: nastavnik nudi fleksibilne ciljeve učenja, pokazuje ličnu zainteresovanost za učenike, u razredu se ponaša pozitivno i ravnopravno, jednako prema svim učenicima;
- Svijest o učenicima kojima je potrebno više pažnje: nastavnik ne tretira sve učenike kao jednake – identične, već fleksibilno koristi različite strategije za različite učenike – za pasivne, agresivne, one sa problemima u pažnji ili sa emocionalnim teškoćama, perfekcionista, socijalno neprihvaćene itd.;
- Odnose ne prepušta slučaju: koristeći strategije čija je vrijednost potvrđena u iskustvu i istraživanjima, nastavnik gradi odnose s učenicima koji će biti podrška njihovom učenju.

Kako bi nastavnik izgradio dobar odnos s učenicima, potrebno je da ispuni određene uvjete. Rogers (1983, prema: Vizek-Vidović i sar.2003), ističe tri nužna uvjeta koje nastavnik treba da ispuni da bi mogao da ostvari dobar odnos s učenicima:

1. **prirodnost** – nastavnik treba s učenicima da razgovara otvoreno i iskreno o svojim osjećanjima u vezi sa svojim zadovoljstvom ili nezadovoljstvom u vezi sa ponašanjem ili učenjem učenika i tako će podstaći i učenike da slobodno izražavaju svoja osjećanja;
2. **povjerenje u učenike i njihovo bezuslovno prihvatanje** – nastavnik treba da pokaže učenicima da ih zaista cijeni i vrednuje na osnovu nekih njihovih realnih kvaliteta i da ima povjerenja u njihove kapacitete za učenje i postizanje uspjeha;
3. **empatičnost** – sposobnost nastavnika da razumije misli i osjećanja učenika doprinijeti će tome da nastavnik bolje razumije eventualne teškoće i probleme učenika koji ih ometaju u učenju ili njihov način razmišljanja, te će moći da im pomogne u rješavanju eventualnih problema ili da im prilagodi način učenja (Vizek-Vidović i sar., 2003).

Kako bi nastavnik ostvario dobar odnos s učenicima jako je važno da prilagodi svoje ponašanje i komunikaciju učenicima, tj. njihovim individualnim potrebama. Nastavnik kroz otvoren i iskren razgovor s učenicima razvija međusobno povjerenje što učenicima uveliko olakšava u situacijama kada im je potrebna pomoć. Nastavnik koji je prirodan, empatičan i koji ima povjerenje u svoje učenike, pruža učenicima sigurnost i podršku, što dodatno olakšava odgojno-obrazovni rad. Nastavnik ima rukovodeću ulogu u nastavi, njegovi stavovi i njegovo ponašanje prema učenicima, bez obzira koliko je on toga svjestan, određuju položaj i ulogu učenika u njihovom interpersonalnom odnosu (Bratanić, 1993).

Jurčić (2014) ističe kako se složenost odgojnog djelovanja učenika ogleda u temeljnim činiteljima lične kompetencije nastavnika, a ona uključuje: empatičnost, uvažavanje učenika, razumijevanje, fleksibilnost, susretljivost, brižljivost, entuzijizam, profesionalni etos, dobro raspoloženje, smirenost, strpljenje, pravednost, objektivnost, dosljednost te sposobnost odabira odgovarajućega ponašanja u određenoj situaciji.

6. Nastavnik kao ključni faktor uspješnosti upravljanja razredom

Na osnovu brojnih radova i istraživanja koja se bave pitanjem nastavnika kao ključnog faktora uspješnosti upravljanja razredom, može se izdvojiti ogroman broj relevantnih osobina nastavnika, koje je potrebno da nastavnik posjeduje. Darling-Hammond, prema: White (2009), navodi sljedeće osobine uspješnih nastavnika, a to su:

- široka opća inteligencija i verbalna sposobnost koja pomaže nastavnicima objasniti svoje ideje,
- dobro poznavanje svog područja – omogućava odlučivanje o tome što treba podučavati,
- znanje o tome kako druge podučavati u određenom području – tačnije kako koristiti praktično obrazovanje na primjerima i kako razvijati više stupnjeve razmišljanja,
- razumijevanje učenika i njihovog učenja i razvijanja – kako pristupiti obrazovanju, kako pomoći učenicima s poteškoćama i sl.

- prilagodljiva stručnost koja omogućuje nastavnicima donošenje odluka o tome šta će funkcionisati u određenom kontekstu u skladu s učeničkim potrebama.

U savremenoj školi je teško održavati korak s napretkom društva, što izaziva negodovanje kako učenika tako i nastavnika. Današnjim generacijama su potrebni nastavnici koji im znaju pristupiti, imaju razumijevanja za individualne potrebe učenika, koji ih znaju motivirati i ukazati na dobrobiti i prednosti rada, znanja i učenja.

Kada je riječ o ponašanju nastavnika i odnosu prema učenicima Brophy (2011) ističe da nastavnik koji u odjeljenju sa učenicima gradi skladnu i podržavajuću zajednicu učenja, treba da pokazuje vedro raspoloženje, prijateljski stav, emocionalnu zrelost, iskrenost, brigu za učenike, uvažavanje potreba i osjećanja učenika. Takav nastavnik istovremeno predstavlja dobar model za socijalizaciju učenika koji treba da nauče da i sami pokazuju sve to u međusobnim interakcijama i rutini u ponašanju. Način na koji će se učenici ponašati, te način na koji će nastavnik upravljati razredom uveliko ovisi i od odgojnog stila koji nastavnici posjeduju, a o kojima će biti riječi u nastavku rada. Kako bi nastava uopšte mogla da se odvija, dobra disciplina u razredu je osnovni uslov. Način na koji nastavnik uspostavlja disciplinu na času može djelovati mnogo na razvoj ličnosti kod učenika. O samom pojmu discipline i njenom utjecaju na razvoj učenika govorit ćemo u narednom dijelu rada.

7.Disciplina

Problem discipline u nastavi godinama je bio predmet rasprave među mnogim nastavnicima i pedagozima.

Riječ disciplina dolazi od latinske riječi *disciple* koja u prijevodu znači „onaj koji uči“, što znači da se u korištenju discipline naglasak stavljao na učenje (Mackonochie, 2006). U prošlosti se riječ disciplina koristila za samodisciplinu koja je bila potrebna za obavljanje određene zadaće. Međutim, kasnije se disciplinu opisuje kao skup propisa koji određuju način održavanja poretka u stanovitim ustanovama i organizacijam (Klaić, 1982). Ona postaje sinonim za red i kontrolu te je pretpostavljala određena pravila koju osoba mora poštovati. Nosila je negativno značenje jer je tradicionalno vrijedila kao sredstvo za uspostavljanje reda koji je temeljen na određenoj

hijerarhiji (Mattes, 2007). Za mnoge nastavnike i učenike, disciplina je često pogrešno protumačena kao kazna (Lepičnik Vodopivec, 2011).

Kazna označava vršenje pritiska na osobu kako bi se ponašala u skladu s društvenim očekivanjima te kao takva izaziva strah kod pojedinca. S druge strane, disciplina predstavlja vođenje osobe da popravi svoje loše postupke te iskusi očekivane i prikladne posljedice. Dok kazna ima cilj kontrolirati učenikovo ponašanje, disciplina se više usmjerava na razvoj ponašanja djeteta. Njezin cilj je da uči učenike samokontroli, da nauče razumjeti vlastito ponašanje, preuzeti inicijativu i odgovornost te da učinkovito funkcioniraju u svijetu u kojem žive (UNESCO, 2006; Mackonochie, 2006). Jedan od pristupa discipliniranja jeste restitucija. Restitucija podrazumijeva da mladi ljudi čine pogreške. Usmjeravanjem mladih na ispravljanje pogreške, a izbjegavanjem kažnjavanja, ovaj pristup naglašava pozitivno rješavanje problema (Gossen, 2011).

Škola, kao javna i odgojna ustanova, temelji svoj rad prvenstveno na ostvarenoj disciplini. Zbog toga, kada govorimo o razrednoj disciplini, gotovo jednake definicije vrijede kao i kod same discipline. Prema Kyriacou (2001), razrednom disciplinom smatra se red koji je potreban u učionici da bi učenici što djelotvornije učili, a Vizek-Vidović i sur. (2003) u disciplinu uključuju također i ona ponašanja nastavnika koja predstavljaju njihovu reakciju na učenikovo ponašanje koje ometa proces učenja. Možemo zaključiti, da disciplina predstavlja nastavnikovo umijeće rukovođenja razredom, određivanje pravila i norme ponašanja koje učenici moraju poštovati te usmjeravanje učenika na razvijanje samodiscipline i preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje.

Kako bi postigli učinkovitu razrednu disciplinu, Phelan i Schonour (2006) navode tri koraka, a to su kontroliranje nepoželjnog ponašanja, poticanje dobrog ponašanja te održavanje dobrog odnosa s učenicima. Istraživanja su pokazala da određivanje granica u nastavi i njihovo dosljedno provođenje daju učenicima osjećaj stabilnosti pa će se zbog toga primjereno ponašati (Jensen, 2003). No, i dalje ostaje pitanje kako provoditi disciplinu na nastavi te koje su najdjelotvornije pedagoške disciplinske metode.

Razlikujemo dva modela školske discipline: *pozitivna* te *asertivna* disciplina. Pozitivna disciplina usmjerena je na učenika: naglašava se razvoj samodiscipline, govori se o važnosti

zadovoljavanja učenčkih potreba za autonomijom, kompetentnošću i odnosima s drugima. Također se protivi upotrebi nagrada, pohvala i kazni. Temelji se na dobrim odnosima učitelja i učenika i njihovom stalnom dogovaranju kao načinu za sprečavanje problema u ponašanju. Asertivna disciplina je usmjerena na učitelja. Temelji se na pravilima i korektivnim postupcima u slučaju kršenja pravila. Ti korektivni postupci (nagrade, pohvale, kazne) služe u tretiranju problema, ali i u njihovom sprečavanju, odnosno u razvoju samodiscipline. Kratkoročno je učinkovitija asertivna disciplina, ali ako se želi postići dugoročni efekt, onda se treba koristiti pozitivna disciplina (Miljković i Rijavec, 2010).

8.Uzroci nediscipline u razredu

Konkretniji uvid u uzroke nediscipline možemo pronaći kroz razmatranje razvoja određenja uzroka nediscipline, a taj razvoj se dijeli na četiri faze (Andrilović i Čudina-Obradović, 1996).

Prva faza („faza strogosti“) vidi uzrok nediscipline u samom učeniku. Smatra se da je učenik zločest pa je potrebno kažnjavanje kako bi ga se naučilo pristojno ponašati.

Druga faza („faza razumijevanja“) vidi uzroke nediscipline u okolnostima učenikovog razvoja te podrazumijeva poznavanje njegovih potreba i motiva kako bi se spriječili disciplinski problemi te isti znali riješiti.

Treća faza („psihološko-sociološki pristup“) kao glavni uzrok nediscipline određuje širu društvenu i obiteljsku situaciju. Smatra se da je učenik nediscipliniran jer je žrtva nepovoljnih uvjeta za razvoj poput siromaštva, alkoholizma ili narušenih obiteljskih odnosa.

Posljednja faza („pedagoško-sociološki pristup“) navodi da uzrok nediscipline učenika treba tražiti u nastavnom procesu. Učenik je nediscipliniran jer na taj način reagira na formaliziranu strukturu nastavnog procesa, odnosno na nastavu koja ne uzima u obzir njegove interese i potrebe za aktivnim sudjelovanjem.

Rijavec i Miljković (2010) dijele uzroke nediscipline u pet temeljnih kategorija, a to su utjecaji društvenog okruženja, individualne osobine učenika, razredno ozračje, odnosi učenika i nastavnika te organizacijska kultura škole.

Možemo zaključiti da uzroci nediscipline polaze od samog učenika, od ličnosti nastavnika i njegove kompetentnosti te od organizacije nastavnog procesa.

Upravo je zbog toga u razredu potrebno osigurati postojanje strukture i pravila ponašanja kako bi se pozornost učenika usmjerila na predmet poučavanja te da se izbjegne dosada učenika ili dugotrajan umni napor (Andrilović i Čudina-Obradović, 1996; Kyriacou, 2001).

Kako će nastavnik disciplinirati svoje učenike mnogo ovisi od odgojnog stila koji on posjeduje. Nastavnikov stil određuje učenikovu aktivnost i zainteresiranost za nastavu, a samim time određuje razrednu disciplinu.

9. Odgojni stilovi nastavnika

Svaki nastavnik ima svoj specifičan, relativno stabilan i dosljedan sklop ponašanja u različitim situacijama u odjeljenju. Taj sklop ponašanja predstavlja njegov stil upravljanja razredom, koji dolazi do izražaja u svim aspektima, elementima ili dimenzijama ovog procesa (Đigić, 2013). Kada je riječ o odgojnim stilovima nastavnika, postoje različita i međusobno suprotstavljena stajališta u znanstvenoj literaturi.

Odgojne stilove koje posjeduju nastavnici najčešće predstavljaju adaptaciju stilova roditeljstva (Baumrind, 1971, prema Šimić Šašić, 2011) pa je tako na osnovi dimenzija kontrole i uključenosti (emocionalne topline) moguće razlikovati četiri stila: autoritativan, autoritaran, popustljiv i ravnodušan stil rukovođenja (Boswort i sur., 1996, prema Šimić Šašić, 2011). Autoritativan stil vođenja se još naziva i demokratski stil, dok se ravnodušan stil naziva i laissez-faire stil (Drobot; Rošu, 2012) ili indiferentan stil (Bognar; Matijević, 2002). Prema Bognaru i Matijeviću (2002) autoritarno je vođenje karakteristično za tradicionalnu školu u kojoj dominira frontalna nastava, a inicijativa je u rukama nastavnika dok je učenik u pasivnom položaju i treba izvršavati nastavničke zahtjeve.

Međutim kao najčešća klasifikacija odgojnih stilova nastavnika (Cowley, 2006; Dash, 2006), navodi se: a) autoritarni i b) demokratski. Treći je kombinirani stil, a spominje se i Laissez-faire stil. Navedeni odgojni stilovi nastavnika se međusobno razlikuju, ali imaju i karakteristična obilježja.

Prema Milenović (2011) karakteristike **autoritarnog stila** nastavnika su sljedeće:

- vanjska motivacija temeljena je na neprijepornom autoritetu nastavnika,
- važnost nastavnika i receptivnost učenika,
- disciplina kao cilj odgoja,
- tjelesno kažnjavanje,
- kruto uvažavanje plana i programa nastave,
- didaktički materijalizam,
- poslušnost učenika prema nastavniku,
- institucionalizam utemeljen na formalnim odnosima i
- autoritarna ličnost nastavnika.

Isti autor navodi da su karakteristike nastavnika sa **demokratskim odgojnim stilom** sljedeće:

- vanjska motivacija temeljena na primjeru (uzoru),
- kompleksnost nastavnika koja dopušta kompetentnost učenika,
- svjesna disciplina kao sredstvo odgoja,
- osobni primjer nastavnika,
- usaglašavanje, dijalog o sadržajima procesa učenja,
- prevladavanje didaktičkog materijalizma,
- postizanje kompleksnosti stjecanjem znanja, vještina i navika,
- demokracija zasnovana na neformalnim odnosima i
- demokratska ličnost nastavnika.

Na osnovu karakteristika navedena dva stila nastavnika, možemo zaljučiti da su to dva dominantna stila u nastavnoj teoriji i praksi. Svaki od ovih stilova odgovara određenoj nastavnoj situaciji, određenim nastavnim uvjetima, te ima dobre i loše strane.

Krnjajić (2007) navodi da autoritarno usmjeren nastavnik nameće svoje ciljeve grupi, konstantno prigovara učenicima, insistira na bespogovornom prihvatanju pravila, nije objektivan u komentarima o radu učenika, rijetko pohvaljuje učenike, jer smatra da pohvale kvare djecu itd. Za razliku od autoritarnog, nastavnik koji posjeduje demokratski odgojni stil, planira i donosi odluke zajedno s učenicima, pomaže učenicima, pohvale i kritike daje objektivno.

Kao što je navedeno, nastavnici u odgoju i obrazovanju primjenjuju i **Laissez-faire stil**. Pomenuti stil podrazumijeva minimalno uključivanje nastavnika u učenikove aktivnosti, osim upućivanja na literaturu i druge nastavne materijale (Rijavec, 2001; Stilin, 2005). Laissez-faire stil vođenja nastavnika u školi karakterističan je po minimalnom miješanju nastavnika u aktivnosti učenika (Daniels, Garner, 2000). U ovakvim okolnostima, nastavnik osigurava učenicima informacije koje su im potrebne za učenje (Vlahek, Jurčec, 2009). Nastavnik dalje predstavlja vezu između učenika i vanjskog okruženja. Učenici pri ovakvom stilu vođenja nastavnika imaju visok stepen slobode, biraju metode i sredstva rada kojima će postići željene ciljeve bez miješanja nastavnika u njihov rad (Milenović, 2010). Laissez-faire stil malo se spominje i nije u dovoljnoj mjeri zastupljen u pedagoško-didaktičkoj teoriji. Iako je u nastavi prikladan pri individualiziranim aktivnostima učenika, ipak je ovaj stil prije karakterističan za ekspertne timove. Njima se zaista može u potpunosti prepustiti dolaženje do rješenja problema, jer oni tačno znaju ko i šta radi, tako da im pomoć i nije potrebna (Bogojević, 2002).

Kod Laissez-faire stila vođenja, nastavnik sudjeluje u radu s učenicima, ali je njegova uloga minimalna. Ovaj stil vođenja podrazumijeva potpunu uključenost svih učenika u sve oblike nastavnog rada. Nastavnik eventualno zadaje domaće zadaće i prati aktivnosti učenika. Pri tome, učenicima ne daje sugestije za alternativna rješenja, a na pitanja odgovara samo ako je upitan (Peterson, Hittie, 2003; Lewis, Norwich, 2005). Odgovornost je dakle samo na učeniku. Nema ni očekivanih ishoda nastave i učenja jer nastavnik za njih nije ni zainteresiran.

11. Utjecaj odgojnih stilova nastavnika na discipliniranje učenika

Na osnovu karakteristika odgojnih stilova koji nastavnici posjeduju, možemo pretpostaviti da autoritarni nastavnik, burnim reagovanjem na neprihvatljiva ponašanja učenika, uspostavljanjem čvrstih granica te nedostatkom topline i brige za učenike, ostavlja negativan utjecaj na razvoj ličnosti učenika. Učenici u ovakvoj razrednoj sredini nemaju pravo glasa, ograničeno im je kretanje, te u razredu mora biti mir. Ovakvim stilom odgajanja učenici neće uspjeti razviti komunikacijske vještine, jer razgovor na času kod autoritarnih nastavnika nije poželjan. Razvijanje poslušnosti, a ne odgovornosti kod učenika svakako da će imati nepovoljan utjecaj na njihov razvoj. U razrednom okruženju, gdje vlada ovaj odgojni stil nastavnika, učenici će izgubiti samopouzdanje, teško će započeti neku aktivnost, plašit će se da iznesu svoje mišljenje, zbog toga što im je autoritarni nastavnik nametnuo da se osjećaju nemoćnim. S obzirom da autoritarni nastavnik donosi sam sve odluke, možemo očekivati da učenici na takav način neće biti motivirani za rad. Autoritaran nastavnik povišenim glasom traži pažnju od svojih učenika te mnogo traži i očekuje od učenika. Kada učenici ne slijede upute, učitelj reagira ljutnjom. Zbog takvog pristupa učenicima, nastavnik se ne može zbliziti s razredom te mu se učenici neće obratiti čak i ako imaju problema.

Neke od tipičnih reakcija učenika na ovaj odgojni stil nastavnika su: pokornost, nenaklonost prema nastavniku, nezainteresiranost i nepremnost na saradnju (Krnjajić, 2007).

Za razliku od autoritarnog usmjernog nastavnika, nastavnik koji posjeduje demokratski odgojni stil postavlja granice i kontroliše učenike. Kada nastavnik uspostavlja pravila, on objašnjava razloge koji stoje iza tih pravila i odluka, te uvažava i mišljenje i učenika. Demokratski usmjeren nastavnik u svome radu također koristi kazne, ali na mnogo drugačiji način u odnosu na autoritarnog nastavnika. Nastavnik sa demokratskim odgojnim stilom pažljivo analizira sve okolnosti, pa tek onda odredi kaznu učenicima. Učenici u ovakvom razrednom okruženju imaju pravo glasa, dozvoljeno im je da prekinu nastavnika ukoliko imaju adekvatna pitanja ili komentare. Demokratski usmjereni nastavnici kod učenika razvijaju komunikacijske vještine, potiču ih na odgovornost i razvijaju samopouzdanje. Ovakvi nastavnici imaju topao odnos prema svojim učenicima, često primjenjuju pohvale i ohrabrenja. Učenici u ovakvom razredu poštuju pravila, nemaju strah od nastavnika i same škole, pa samim time i postižu bolje rezultate u školi.

Neke od tipičnih reakcija učenika, na demokratski stil nastavnika: vole da rade zajedno i sa nastavnikom, učenici se međusobno podržavaju i preuzimaju odgovornost za svoje školske obaveze, visoka motivacija za učenje i školsko postignuće (Krnjajić, 2007).

Kao treći odgojni stil koji nastavnici posjeduju jeste Laissez-faire. Kako smo već i ranije naveli ovakvi nastavnici minimalno učestvuju u radu sa učenicima. Nastavnik ne kontroliše učenike, ne uspostavlja pravila. U ovakvom okruženju učenici neće moći naučiti šta je disciplinovano ponašanje, učenici neće razviti svoje socijalne kompetencije. S obzirom da nastavnik nema jasno definisane ciljeve, ne podstiče učenike niti ih ohrabruje, ne možemo ni očekivati da učenici postižu dobre rezultate. Laissez-faire nastavnik ne uspostavlja red u učionici, učenici su obično bučni na času, te ne znaju razlikovati koje je poželjno a koje nepoželjno ponašanje. Ovakav nastavnik nema velika očekivanja od učenika, te se često navodi kako kod ovakvih nastavnika nedostaje disciplina na času. Ovom nastavniku nedostaju vještine, samopouzdanje ili hrabrost da bi održao disciplinu kod učenika (Gašić-Pavišić, 2005). Možemo zaključiti da uz malo zahtijeva koji im postavljaju nastavnici i slabu disciplinu, učenici imaju nisku motivaciju za postignućem i nedostaje im samokontrola.

Tipične reakcije učenika na Laissez-faire stil odgoja: pasivan odnos prema školskim obavezama, smanjena koncentracija, nervoza i iritiranost, nespремnost na saradnju i grupni rad (Krnjajić, 2007).

Na osnovu karakteristika pojedinih odgojinih stilova, možemo zaključiti da demokratski stil najprihvatljiviji, te da on daje najbolje rezultate. O tome da demokratski odnos nastavnika doprinosi ne samo stvaranju povoljne socijalne klime u razredu, već i uspješnosti učenika u učenju svjedoče rezultati brojnih istraživanja (Buble 2006). Ovi rezultati jasno ukazuju na prednost demokratskog u odnosu na autoritarno ponašanje nastavnika. Kao najmanje produktivan stil pokazao se Laissez -faire stil.

Kvalitetan stil vođenja će za posljedicu imati kvalitetnije odnose s učenicima, što će na kraju rezultirati pozitivnom emocionalnom i socijalnom klimom. Ilić i sar. (2012) ukazuju na to da mnogobrojna istraživanja u području odgoja te iskustvo rada u školi upućuju na to kako postoje obrasci ponašanja nastavnika koji podižu kvalitetu odnosa nastavnik - učenik. Kvalitetan odnos s učenicima imat će nastavnik koji zahtijeva poštivanje dogovorenih pravila, pozitivan je u odnosu

s učenicima, emocionalno je stabilan i zna kvalitetno komunicirati (Ilić i dr., 2012). Dosljednost se odnosi na postavljanje jasnih granica ponašanja. Učenici moraju znati šta nastavnik od njih očekuje i što će se dogoditi ako se to ne ostvari. Pozitivnost se odnosi na zadržavanje optimističnog stava i u neugodnim situacijama te nastojanja da se kod učenika uvijek pronade nešto što je vrijedno. Činjenica je da učenici znaju prepoznati emocionalno stanje nastavnika. Emocije doživljavamo svakodnevno i normalno je da one ne mogu uvijek biti pozitivne, pa ni kod nastavnika. Dosljedan, emocionalno stabilan i pozitivan nastavnik, te nastavnik koji zna komunicirati sa učenicima može uspostaviti kvalitetan odnos s učenicima. Osim navedenog, da bi ispunio svoju ulogu nastavnik mora posjedovati određene kompetencije i kvalitete ličnosti. Samo od nastavnika koji navedeno posjeduje, možemo očekivati poboljšanje u odgojno-obrazovnom radu i doprinos kvaliteti rada škole.

12. Istraživanje o utjecaju odgojnog stila nastavnika na odgojno-obrazovnu klimu

Istraživanja o utjecaju stila nastavnika na odgojno-obrazovnu klimu i školsko ozračje prisutna su u stranoj i domaćoj literaturi i većinom im je svrha uvid u rad nastavnika, mišljenje učenika o tome radu i poboljšanje školske prakse s ciljem naglašavanja važnosti pozitivnog ozračja u školi.

Prema Ilić (2012), istraživanja su pokazala da autokratski stil poučavanja ne motivira učenike na rad i učenje ili razredne odnose. Ovdje učenici nemaju priliku razviti komunikacijske vještine te ako im nešto nije jasno, neće se usuditi pitati nastavnika za pojašnjenje. Učenici većinom ne vole autokratske nastavnike zato što kažu da su prestrogi i često subjektivni te rade za vlastitu dobrobit, a ne iz ljubavi prema poslu. Ilić (2012) također ističe da Laissez faire stil poučavanja ne dopušta učenicima razvijanje socijalnih vještina i samokontrole. Učenike se uči da je sve dopušteno, ne znaju granice svog ponašanja ili ne znaju odrediti što je društveno prihvatljivo. Ako se suoče s problemom, teško će ostvariti cilj jer su slabo motivirani i naučeni na ostvarenje ciljeva bez puno truda. S druge strane, nastavnici s demokratskim stilom poučavanja se smatraju najprikladnijim i najefikasnijim nastavnicima. Takvi nastavnici ne nameću vlastito mišljenje učenicima, već znaju kako ih slušati. Učenici imaju osjećaj da ih takav nastavnik razumije i prihvata, vjeruju i povjeravaju mu se.

S obzirom da je cilj ovog rada utvrditi povezanost odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem učenika, najviše pažnje biće posvećeno tom segmentu. Istraživanje koje su proveli Benda i Wright (2002) bavilo se utjecajem načina upravljanja škole na klimu discipline u školi i kulture škole. U istraživanju je sudjelovalo 30 ravnatelja osnovnih škola, nastavnika i djelatnika školske administracije. Ravnatelji su ispunjavali upitnik o stilu vođenja dok su djelatnici škole ispunjavali upitnik o organizacijskoj klimi škole. Rezultati su pokazali povezanost školske discipline sa školskom klimom i kulturom škole, tačnije sa fleksibilnošću vođenja škole. S obzirom da je istraživanje pokazalo da je za ukupnu kulturu škole bitna i povezanost i upoznatost nastavnčkog osoblja s odgojnim stilovima, važno je promovirati prilike gdje će se ta povezanost ostvariti i susretati, jer iako stil ovisi o organizaciji, on se potpuno može ostvariti tek kroz socijalni konstrukt s drugim osobljem, nastavnicima i učenicima škole.

13.METODOLOŠKI OKVIR

13.1. Predmet istraživanja

Uloga nastavnika u nastavnom procesu se tokom vremena mijenjala. Kako bi nastavnik mogao uspješno upravljati razredom potrebno je da pored posjedovanja određenih znanja i vještina, uloži mnogo truda i rada. Nastavnik bi trebao znati da njegova funkcija nije samo prenošenje znanja učenicima, već on treba pronaći načine na koji će izgraditi učenika kao jednu samostalnu i odgovornu osobu. Osim obrazovanja učenika, nastavnik također i odgaja. Kao što se znanja mogu posredovati samo ako nastavnik ima znanje, tako se i moralni stavovi i ponašanje mogu prenositi samo onda ako ih nastavnik sam posjeduje. Moralni odgoj može uspjeti samo onda ako je nastavnik vjerodostojan, ako su njegovo ponašanje i riječi u suglasju. Stoga je nastavnik jedan od neposrednih činilaca ili faktora odgojno-obrazovne djelatnosti u pedagoškim institucijama te osoba kojoj društvo i prosvjetne vlasti priznaju da je kvalifikovana za obrazovanje i odgoj djece, omladine i odraslih. Na koji način će nastavnik djelovati na učenika, u velikoj mjeri ovisi i od odgojnog stila kojeg nastavnik posjeduje. Stil ponašanja nastavnika jeste opšti i za njega karakterističan način ponašanja koji se formira u interakcijskim odnosima unutar odjeljenja i dobija karakter realtivno trajnog i dosljednog modela ponašanja koji značajno utječe na formiranje socijalne klime u razredu, odnosno na razvoj osobina i ponašanja učenika. Ukoliko posjeduje dobar stil, nastavnik dakako može unaprijediti odgojno-obrazovni proces ali i uspostaviti disciplinu koja se smatra temeljem uspješnosti istog, kao reda ili poredka koji se ne održava na osnovu pokornosti i straha već iz ubijedenja da je takvo stanje neophodno radi normalnog života i rada pojedinca u društvenim zajednicama. Tek kad se uspostavi pozitivna klima u razredu te kada nastavnici osvijeste vlastite stilove podučavanja i prilagode ih učenicima, onda možemo računati i na uspješnost kako samih nastavnika, tako i svakog pojedinačnog učenika u svim područjima odgojnog i obrazovnog djelovanja. Stoga smo i u ovom istraživačkom radu pokušali odgovoriti na pitanja koja se tiču upravo odgojnih stilova nastavnika. Propitali smo koji su stilovi najčešće zastupljeni kod nastavnika, kako pojedini odgojni stilovi utiču na disciplinu učenika, koje su njihove prednosti i nedostaci, temeljna obilježja pojedinih stilova, kako se oni izražavaju u nastavi te koja je razlika između savremene i tradicionalne discipline. Istraživanjem smo pokušali ispitati da li su određeni odgojni stilovi nastavnika povezani s uspješnosti rada nastavnika, te smo utvrditli koji sve faktori djeluju na ponašanje i razvoj učenika. Značaj istraživanja ogleda se u predstavljanju utjecaja odgojnih

stilova nastavnika na discipliniranje učenika, te nam je to poslužilo kao poticaj za dalja istraživanja važnog problema. Moguće je prepoznati privrženost nastavnika ka određenom odgojnom stilu. Značaj ovog istraživanja jeste u mogućnosti primjene rezultata istraživanja, kao i lične izobrazbe iz ove oblasti te pripreme za budući odgojni rad.

13.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jeste utvrditi povezanost odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem učenika.

13.3. Zadaci

1. Uz pomoć naučnih argumenata utvrditi koji odgojni stilovi nastavnika postoje u odgojno-obrazovnoj (nastavnoj) praksi.
2. Utvrditi koji je odgojni stil nastavnika najzastupljeniji u srednjim školama KS.
3. Utvrditi postoji li razlika u odgovorima učenika i odgovorima njihovih nastavnika, kada je u pitanju procjena odgojnog stila.
4. Utvrditi povezanost odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem učenika.
5. Na osnovu rezultata istraživanja predložiti preporuke za unapređenje nastavne prakse.

13.4. Hipoteze

U ovom radu pošli smo od sljedećih hipoteza:

1. Postoje različiti odgojni stilovi nastavnika u odgojno-obrazovnoj praksi
2. Demokratski stil nastavnika je najzastupljeniji u školi.
3. Postoji razlika u odgovorima učenika i njihovih nastavnika, kada je u pitanju procjena nastavnog odgojnog stila.
4. Odgojni stilovi koji nastavnici koriste povezani su sa discipliniranjem učenika.

13.5. Metode istraživanja

U ovom istraživanju koristili smo sljedeće metode: metodu teorijske analize, komparativnu metodu i survey metodu.

1. **Metoda teorijske analize** jeste metoda uz čiju pomoć na osnovu analize pedagoške teorije, pojmova, zakona, principa te na osnovu proučavanja pedagoške i druge literature omogućuje obogaćivanje fonda naučnog saznanja u pedagogiji (Kulenović, Z. i Slišković, M. 2013). Metoda teorijske analize u ovom radu služila je radi iščitavanja određenih tekstova, rječnika, enciklopedija, članaka, te njihovog analiziranja i skiciranja bilješki. Uz pomoć ove metode opisali smo predmet istraživanja, koristeći se određenim knjigama, enciklopedijama, rječnicima, članacima i sl.
2. **Komparativna metoda** je postupak uspoređivanja istih ili srodnih pojava ili utvrđivanje njihove sličnosti u ponašanju i intezitetu i razlika među njima. Ova metoda omogućuje istraživačima da dođu do raznih uopštavanja, novih zaključaka koji obogaćuju spoznaju (Halmi, 2003). U ovom istraživanju komparativnu metodu smo koristili da bi komparirali načine discipliniranja učenika u različitim odgojnim stilovima.
3. **Survey metoda** koristi se za ispitivanje stavova, vjerovanja, mišljenja (Cohen i sur., 2007). Ovu metodu koristili smo da bi ispitali mišljenje nastavnika i učenika o poimanju odgojnih stilova i utvrdili povezanost sa discipliniranjem učenika.

13.6. Tehnike istraživanja

U ovom istraživanju koristili smo sljedeće tehnike: rad na dokumentaciji i tehniku anketiranja.

1. **Rad na dokumentaciji** je skup sačuvanih podataka koji su u vezi sa problemom odgoja. Riječ je o dokumentima koje su ranije izradile druge osobe, a istraživač iz njih izvlači zaključke (zakoni, nastavni planovi i programi itd.) (Mužić, 1986). Ovom tehnikom koristili smo se kako bi došli do podataka o povezanosti odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem.
2. **Tehnika anketiranja** je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u vezi sa njihovim osobnim mišljenjem (Mužić, 2010). Tehniku anketiranja u ovom radu koristili smo kako bi došli do saznanja kojim odgojnim stilom se nastavnici služe u odgojno-obrazovnom procesu.

13.7. Instrumenti istraživanja

U ovom radu koristili smo sljedeće instrumente u istraživanju:

1. **Protokol (matrica) za čitanje** predstavlja instrument za teorijsku analizu uz pomoć kojeg se na osnovu analize pedagoške teorije, pojmova, zakona, principa te na osnovu proučavanja pedagoške i druge literature omogućuje obogaćivanje fonda naučnog saznanja u pedagogiji (Kulenović, Slišković, 2016). U ovom radu protokol je primjenjen radi iščitavanja određenih tekstova, rječnika, enciklopedija, članaka te njihovog analiziranja i skiciranja bilješki. Protokol (matricu) čitanje, koristili smo prilikom definiranja ključnih pojmova, uočavanja osnovnih karakteristika odgojnih stilova, zatim kod uočavanja ključnih elementa efikasnog upravljanja razredom.
2. **Anketni upitnik** je instrument anketiranja. Sadrži zaglavlje s uvodom i uputama kojemu slijede pitanja. Pitanja se po načinu njihovog postavljanja mogu podijeliti u tri osnovne grupe: pitanja otvorenog tipa, zatvorenog tipa i kombiniranog tipa (Mužić, 1999). Kako bi se odredio odgojni stil nastavnika, korišten je upitnik koji je kreiran na osnovu ranijih istraživanja. Upitnik je sadržavao čestice koje određuju autokratski, demokratski i Laissez-faire odgojni stil. Upitnik o procjeni odgojnog stila nastavnika sadržavao je 24

čestice, koje su se odnosile na nastavnika. Učenici i nastavnici su davali odgovore na Likertovoj skali od pet stupnjeva („uopšte se ne slažem“ do „u potpunosti se slažem“).

13.8.Uzorak istraživanja

Uzorak je skup jedinica populacije na kojim je provedeno istraživanje. Populacija ili osnovni skup su svi članovi neke skupine s određenim obilježjem koje mjerimo, odnosno skupina osoba, predmeta tili pojedinosti iz koje se izdvajaju uzorci radi mjerenja (Verčić i sur, 2014).

U ovom istraživanju uzorak čine učenici drugog i trećeg razreda srednje škole, te nastavnici (razrednici) tri srednje škole Kantona Sarajevo. Prema podacima Pedagoškog zavoda u Sarajevu, postoji ukupno 38 srednjih škola. Za potrebe ovog istraživanja uzorak čine 300 učenika tri srednje škole u Kantonu Sarajevo, a to su Srednja škola poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti, Srednja škola za okoliš i drvni dizajn i Elektrotehnička škola za energetiku. Uzorak čine i nastavnici (razrednici) ove tri srednje škole, ukupno njih 17. Ovaj uzorak je odabran na način da se od ukupne populacije nastavnika i učenika srednjih škola u Kantonu Sarajevo, koristimo 25 % za potrebe istraživanja. Uzorak se smatra reprezentativnim. Grubo je pravilo kod odabira slučajnog uzorka: što je uzorak veći, to je veća vjerovatnost da je on reprezentativan (Cohen, 2007).

14. Interpretacija rezultata istraživanja

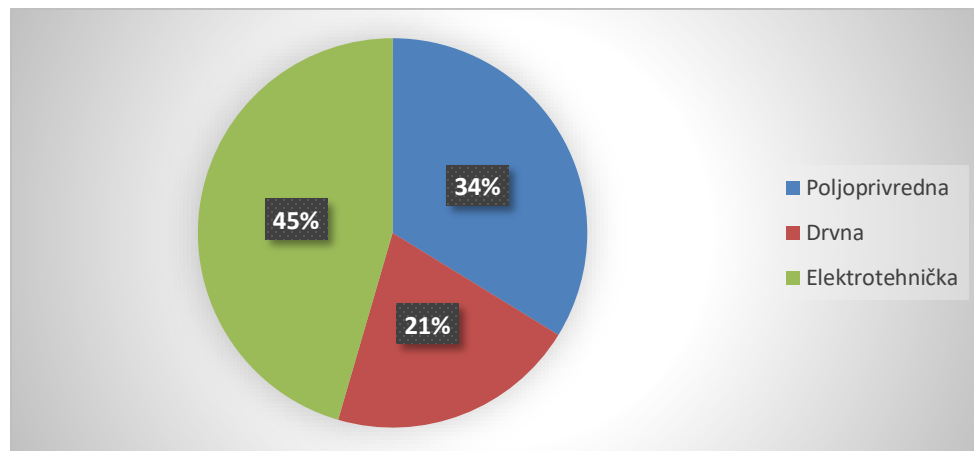
14.1. Kvantitativna analiza rezultata „Upitnika za procjenu odgojnog stila nastavnika“

S obzirom da je naš prvi zadatak bio da analiziramo teorijske okvire problema istraživanja, koje smo i predstavili na prethodnim stranicama rada, naš drugi zadatak je bio da utvrdimo koji je odgojni stil najzastupljeniji u srednjim školama Kantona Sarajevo. U istraživanju su učestvovali učenici trećeg i četvrtog razreda srednje škole i njihovi nastavnici, tačnije njihovi razrednici. Nakon analiziranja i obrade podataka, koje smo dobili anketnim upinikom o procjeni odgojnog stila nastavnika, došli smo do zaključka koji je odgojni stil najzastupljeniji u srednjim školama, u kojima smo vršili istraživanje.

Prva škola u kojoj smo sproveli istraživanje, jeste Srednja škola poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti. U ovoj školi, učestvovalo je šest nastavnika i 101 učenik, tačnije tri odjeljenja trećeg razreda i tri odjeljenja četvrtog razreda, te njihovi razrednici.

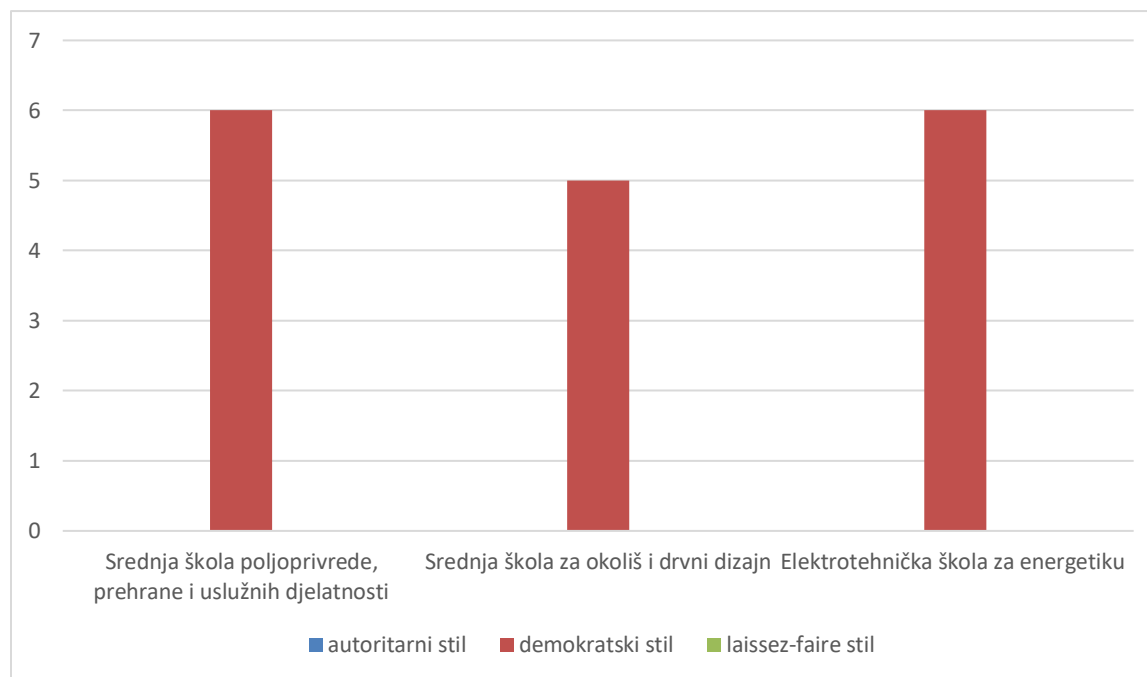
Druga škola u kojoj smo sproveli israživanje, jeste Srednja škola za okoliš i drveni dizajn. U ovoj školi, učestvovalo je pet nastavnika i 62 učenika, tačnije dva odjeljenja trećeg razreda i tri odjeljenja četvrtog razreda, te njihovi razrednici.

Posljednja škola u kojoj smo sproveli istraživanje jeste Elektrotehnička škola za energetiku. U ovoj školi učestvovalo je ukupno 136 učenika i šest nastavnika, tačnije tri odjeljenja trećeg i tri odjeljenja četvrtog razreda, te njihovi razrednici.

Slika 1 Udio ispitanika s obzirom na školu koju pohađaju

S obzirom da je naš zadatak bio da utvrdimo koji je najzastupljeniji odgojni stil u srednjim školama, u nastavku rada slijedi prikaz rezultata koje smo dobili istraživanjem.

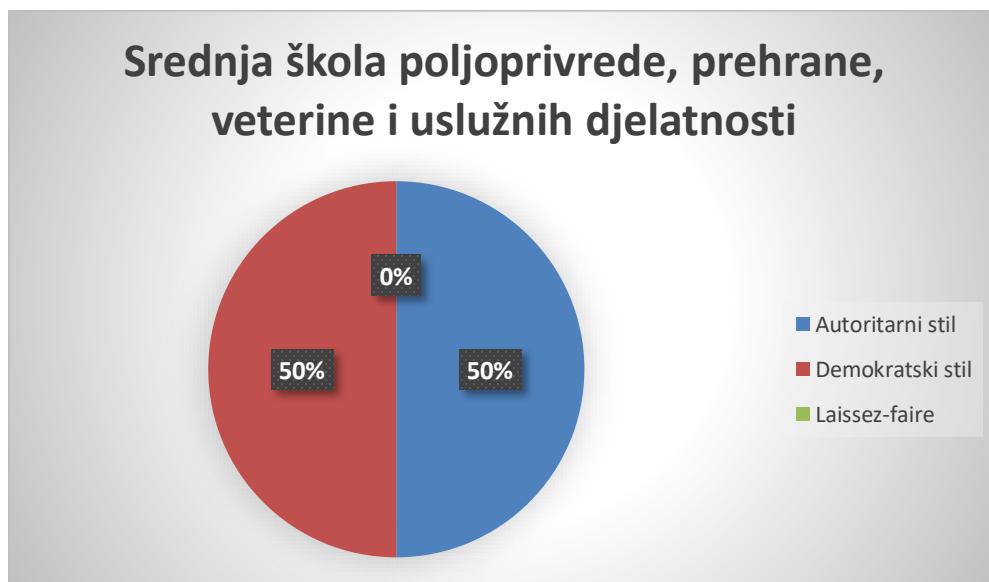
Slika 2 Prikaz rezultata odgovora nastavnika srednjih škola

Na osnovu podataka prikazanih na slici 2, možemo zaključiti da nastavnici (razrednici) Srednje škole poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti, smatraju da posjeduju demokratski odgojni stil, njih šest. Od ukupno šest anketiranih razrednika, niti jedan razrednik ne smatra da posjeduje autoritarni odgojni stil, niti laissez-faire stil. Na osnovu prikazanih podataka, možemo zaključiti da razrednici Srednje škole za okoliš i drveni dizajn, također smatraju da posjeduju demokratski odgojni stil, njih pet anketiranih. Kao i u prethodnoj školi niti jedan nastavnik nije procenjen kao nastavnik koji posjeduje autoritarni, niti laissez-faire odgojni stil. Također, možemo uočiti da razrednici Elektrotehničke škole za energetiku, smatraju da posjeduju demokratski odgojni stil, njih šest anketiranih. Kao i u prethodnim školama niti jedan nastavnik nije procenjen kao nastavnik koji posjeduje autoritarni, niti laissez-faire odgojni stil.

Analizom rezultata ankete možemo zaključiti da ukupno 17 anketiranih nastavnika - razrednika, tri srednje škole Kantona Sarajevo, posjeduju demokratski odgojni stil. Dakle, možemo zaključiti da niti jedan nastavnik - razrednik nije procijenio sebe kao nastavnika koji posjeduje autoritarni, niti laissez faire odgojni stil. Na osnovu ovih podataka, prva hipoteza ovog istraživanja je

provjerena, tj. da je demokratski stil nastavnika najzastupljeniji u srednjim školama koje su bile uključene u istraživanje. Kao što smo u teorijskom dijelu rada naglasili, nastavnici koji posjeduju demokratski odgojni stil smatraju se kvalitetnim nastavnicima. Samo kvalitetan nastavnik svojim radom će moći doprinijeti kvaliteti rada škole. Međutim postavlja se pitanje, da li su nastavnici (razrednici) koji su učestvovali u istraživanju, zaista nastavnici koji posjeduju demokratski odgojni stil, ili su dali odgovore koji su društveno poželjni. Zbog toga smo analizirali što možemo vidjeti u nastavku rada.

Nakon što smo analizirali podatke koje smo dobili od nastavnika, naš sljedeći zadatak je bio da analiziramo odgovore učenika, te da saznamo koji je najzastupljeniji odgojni stil kod nastavnika (razrednika). Prikazat ćemo odgovore učenika, najprije svake škole pojedinačno, a zatim ćemo po njihovoj procjeni utvrditi koji je najzastupljeniji odgojni stil u srednjim školama koje su bile uključene u istraživanje.

Slika 3 Prikaz rezultata odgovora učenika Srednje škole poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti

Kao što vidimo iz prikaza na slici 3, ukupno 49 (50%) učenika, ove škole, smatra da njihovi razrednici posjeduju autoritarni odgojni stil. Preciznije, od ukupno šest razrednih odjeljenja, učenici tri odjeljenja smatraju da njihovi razrednici pojeđuju autoritarni odgojni stil. Druga tri odjeljenja, tačnije 49 (50%) učenika, iste škole smatra da njihovi razrednici posjeduju

demokratski odgojni stil. U ovoj školi prema rezultatima istraživanja, nije uočen laissez-faire odgojni stil kod nastavnika.

Slika 4 Prikaz rezultata odgovora učenika Srednje škole za okoliš i drveni dizajn

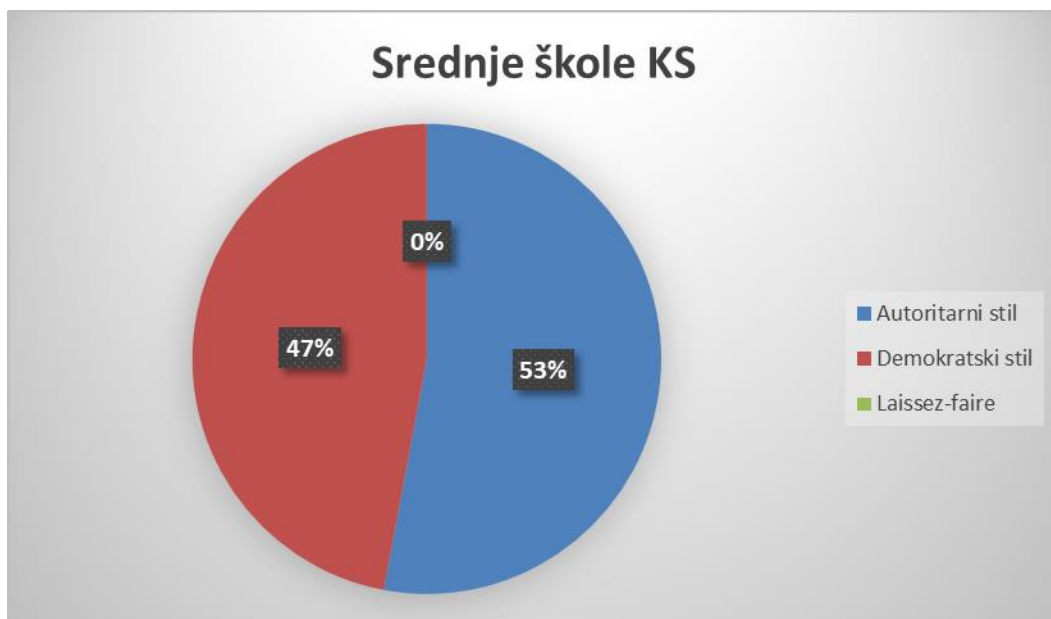
Na osnovu podataka prikazanih na slici 4, možemo vidjeti da 41 (60%) učenika Srednje škole za okoliš i drveni dizajn svoje razrednike procjenjuje kao autoritarne. Tačnije, od ukupno pet razrednih odjeljenja koja su sudjelovala u istraživanju, učenici tri razredna odjeljenja smatraju da njihovi razrednici posjeduju autoritarni odgojni stil. Učenici preostala dva razredna odjeljenja, procjenjuju da njihovi razrednici posjeduju demokratski odgojni stil. Kao i u prethodnoj školi, niti jedno razredno odjeljenje nije procijenilo da njihovi razrednici posjeduju laissez-faire odgojni stil.

Slika 5 Prikaz rezultata odgovora učenika Elektrotehničke škole za energetiku

Kao što vidimo iz prikaza na slici 5, ukupno 63 (50%) učenika Elektrotehničke škole za energetiku, smatraju da njihovi razrednici posjeduju autoritarni odgojni stil. Preciznije, učenici tri razredna odjeljenja ove škole smatraju da njihovi razrednici posjeduju autoritarni odgojni stil, dok preostala tri odjeljenja, tačnije 63 (50%) učenika smatra da njihovi razrednici posjeduju demokratski odgojni stil. Nastavnici sa laissez-faire odgojnim stilom, ni u ovoj školi nisu zabilježeni.

Na osnovu prikazanih rezultata na Slici 6, možemo uočiti da 53% učenika smatra da njihovi razrednici posjeduju autoritarni odgojni stil, te zaključujemo da je autoritarni odgojni stil najzastupljeniji u srednjim školama koje su bile uključene u istraživanje. Tačnije, od ukupno 17 razrednih odjeljenja, odnosno 299 učenika, ukupno 9 razrednih odjeljenja smatra da njihovi razrednici posjeduju autoritarni odgojni stil. Također, možemo primijetiti da 47% ili 154 učenika, iz tri srednje škole KS, smatra da njihovi razrednici posjeduju demokratski odgojni stil. Preciznije, 8 razrednih odjeljenja, od 17 istraživanih, procjenjuju svoje razrednike kao demokratski usmjerene u odgojnom radu. Od ukupno 299 učenika, odnosno 17 razrednih odjeljenja koja su učestvovala u istraživanju, niti jedan razred ne smatra da njihovi razrednici posjeduju laissez-faire odgojni stil.

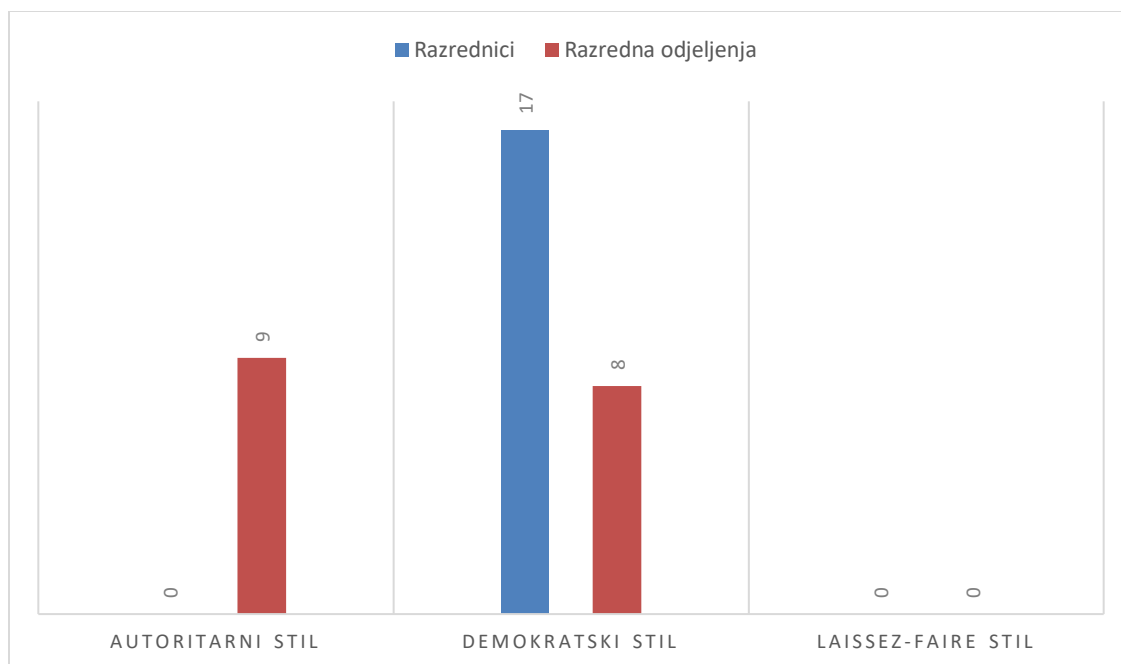

Slika 6 Prikaz rezultata tri srednje škole

Ovim podacima, provjerena je prva hipoteza ovog istraživanja, stoga dolazimo do konstatacije da je prema odgovorima učenika najzastupljeniji autoritarni odgojni stil, dok je prema odgovorima nastavnika najzastupljeniji demokratski odgojni stil.

Jako je važno napomenuti da se ove procjene nastavnika mogu staviti samo u kontekst razreda u kojem su promatrani, iz razloga što nastavnici vrlo često mijenjaju svoj odgojni stil u zavisnosti od razreda u kojem predaju. Također, važno je napomenuti da su nastavnici koji su učestvovali u istraživanju razrednici odjeljenja koja smo propitivali.

Kao što možemo primijetiti iz prikazanih podataka, zaključujemo da se odgovori učenika i nastavnika, odnosno njihova procjena nastavnog stila, međusobno razlikuju. Interesantno je da smo dobili podatke koje ukazuju da većina učenika, tačnije njih 53% smatra da su njihovi razrednici autoritarni, dok u odgovorima nastavnika nismo mogli uočiti niti jednog nastavnika koji za sebe smatra da posjeduje autoritarni stil. Kao što smo u prethodnom dijelu rada naglasili, autoritarni odgojni stil smatra se dominantnim odgojnim stilom u nastavnoj teoriji i praksi.

Slika 7 Prikaz usporedbe učeničkih odgovora i odgovora razrednika

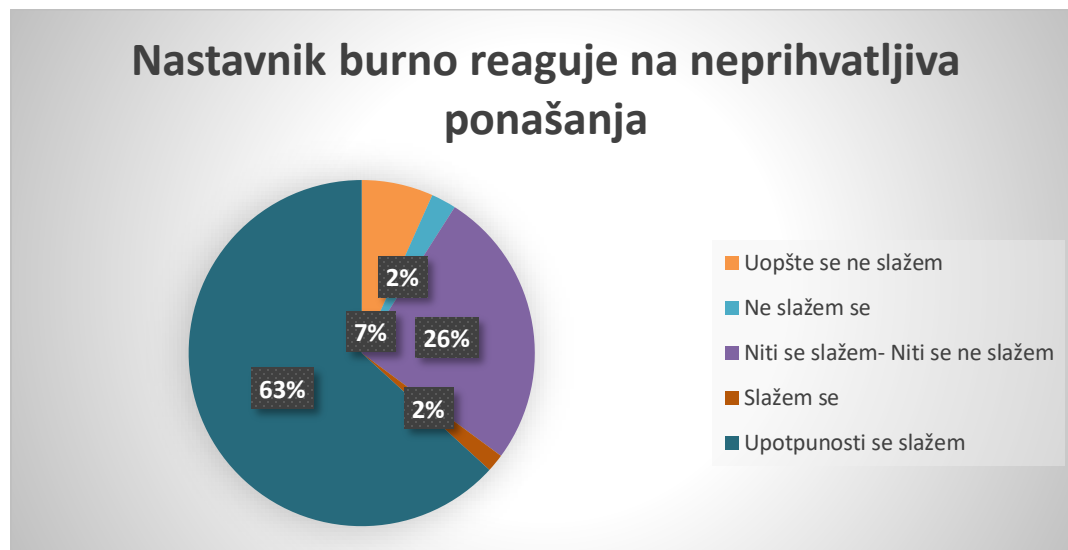
Na osnovu prikazanih rezultata na slici 7 možemo uočiti da učenici devet razrednih odjeljenja smatra da njihovi razrednici posjeduju autoritarni odgojni stil, dok niti jedan razrednik ne smatra da posjeduje autoritarni odgojni stil. Također, možemo uočiti da 17 razrednika, tri srednje škole smatra da posjeduje demokratski odgojni stil. Učenici osam razrednih odjeljenja smatra isto. Zastupljenost laissez-faire odgojnog stila, prema odgovorima učenika i razrednika nije zabilježen u nastavnoj praksi.

Nakon usporedbe učeničkih odgovora i odgovora razrednika, provjerili smo i drugu hipotezu ovog istraživanja, a to je da postoji razlika u odgovorima učenika i njihovih nastavnika, kada je u pitanju procjena odgojnog stila nastavnika.

Razliku u odgovorima učenika i njihovih nastavnika možemo pripisati brojnim faktorima. Koliko će nastavnik biti uspješan u svom odgojno-obrazovnom radu, uveliko ovisi od uspostavljenog međusobnog odnosa sa svakim pojedinim učenikom. Svaki učenik u razredu stvara svoju sliku nastavnika, te je bilo i očekivano da će se te slike međusobno razlikovati. Upravo zbog tih razlika, odgovori učenika i nastavnika nisu dali isti rezultat.

Bush (1954, prema Bratanić, 1993) u svojem je istraživanju došao do spoznaje da nastavnik ne može uspostaviti jednak odnos sa svakim pojedinim učenicom te da uspješnost njihovog odnosa ovisi o usklađenosti njihovih tipova.

U nastavku rada, slijedi analiza i provjera treće hipoteze ovog istraživanja, a koja se odnosi na povezanost odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem učenika. Posebnu pažnju posvetit ćemo onim česticama u anketnom upitniku, gdje su zabilježeni najfrekventniji odgovori.

Slika 8 Prikaz rezultata odgovora učenika

Rezultati istraživanja prikazani na slici 8 su pokazali kako učenici većinom, njih 194 (65%), smatraju da nastavnici burno reaguju na neprihvatljiva ponašanja, što odgovara osobinama autoritarnog nastavnika. Kao što smo u teorijskom dijelu istraživanja napomenuli, burno reagovanje nastavnika na neprihvatljiva ponašanja učenika, ostavlja negativan utjecaj na razvoj ličnosti učenika. Nastavnici koji posjeduju autoritarni odgojni stil, svojim burnim reagovanjem na neprihvatljiva ponašanja učenika narušavaju izgradnju poštovanja i povjerenja s učenicima. Prikazani rezultati su zabrinjavajući, posebno kada se uzme u obzir da takav oblik reagovanja nije u skladu sa normama ponašanja koja nastavnik treba da posjeduje u školi.

Za razliku od učenika, nastavnici koji su bili anketirani, dali su potpuno drugačiji odgovor, na ovu tvrdnju. Od ukupno 17 anketiranih nastavnika, njih 15 smatra da pažljivo analiziraju sve

okolnosti koje uzrokuju neprihvatljivo ponašanje učenika. Razliku u navedenoj tvrdnji možemo pripisati davanju društveno poželjnih odgovora.

Slika 9 Prikaz rezultata odgovora učenika

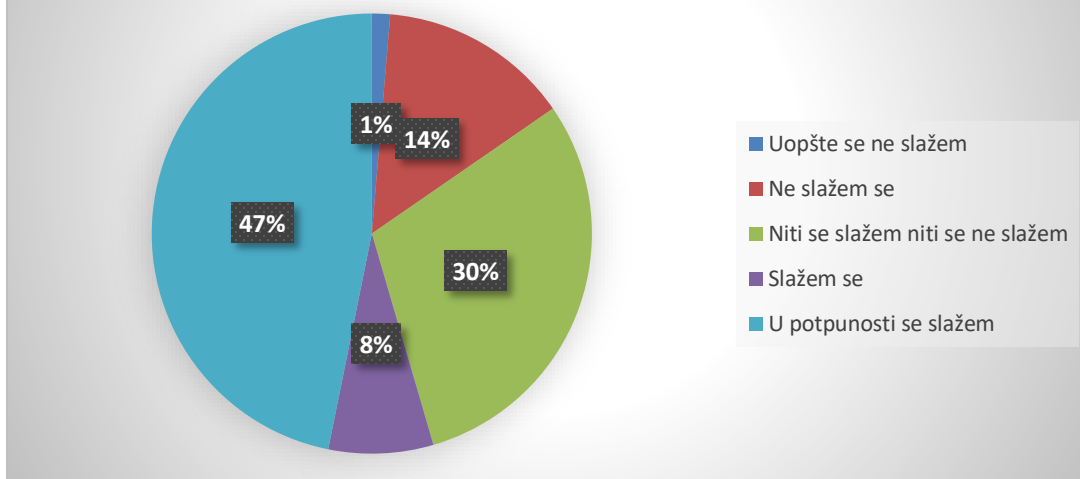
Kao što možemo vidjeti na slici 9 od ukupno 299 anketiranih učenika, njih 120 (57%) smatra da njihovi nastavnici (razrednici) ne dopuštaju da ih učenici prekidaju za vrijeme predavanja, što je također karakteristika autoritarnih nastavnika. Nastavnik koji ne dopušta učenicima da ga prekinu za vrijeme predavanja, djeluje negativno na razvoj učenika, jer u prvom redu ograničava razvoj učenikovih komunikacijskih vještina, a također negativno utječe na razvoj učenikovog samopouzdanja. Kada smo analizirali odgovore nastavnika, na istu ovu tvrdnju, došli smo do zaključka da većina anketiranih nastavnika, njih 11, ne dopušta da ih učenici prekidaju za vrijeme predavanja, dok njih šest smatra suprotno. Možemo zaključiti da nije uočena značajna razlika u odgovorima učenika i nastavnika, kada je u pitanju ova tvrdnja.

Slika 10 Prikaz rezultata odgovora učenika

Na slici 10 možemo uočiti da 144 (48%) učenika iz tri srednje škole smatraju da nastavnici (razrednici) uključuju učenike u donošenje odluka u razredu. Kada smo uporedili odgovore koje su dali nastavnici, na istu tvrdnju, došli smo do zaključka da se odgovori učenika i nastavnika međusobno poklapaju, tj. većina nastavnika(razrednika) smatra isto, tačnije njih 16. Odgovori na ovu tvrdnju djeluju ohrabrujuće, s obzirom na prethodno prikazali rezultate kad nastavnici ne dopuštaju da ih učenici prekidaju za vrijeme predavanja. Za razliku od takvih nastavnika, nastavnici koji uključuju učenike u donošenje odluka u razredu kod učenika razvijaju komunikacijske vještine, potiču ih na odgovornost i razvijaju samopouzdanje. Učenici u ovakvom razredu poštuju pravila, nemaju strah od nastavnika i same škole, pa samim time i postižu bolje rezultate u školi. Nastavnici koji uključuju učenike u donošenje odluka u razredu, smatraju se nastavnicima sa demokratskim odgojnim stilom. Komunikacijska razredna klima koju nastavnik uspostavi s učenicima u znatnoj mjeri može utjecati na učenikovu motivaciju i učenikov odnos prema učenju.

Nastavnik ne podstiče učenike niti ih ohrabruje u davanju prijedloga

Slika 11 Prikaz rezultata odgovora učenika

Na osnovu rezultata, prikazanih na slici 11, možemo primijetiti da 55% učenika, tačnije njih 163, smatra da njihovi nastavnici (razrednici) ne podstiču učenike niti ih ohrabruju u davanju prijedloga. Ova čestica anketnog upitnika odgovara osobinama laissez-faire odgojnog stila. Kada smo analizirali odgovore nastavnika, dobili smo rezultate koji se razlikuju od odgovora učenika. Većina nastavnika (razrednika), tačnije njih 14 od anketiranih 17, smatra da prihvataju prijedloge i sugestije učenika.

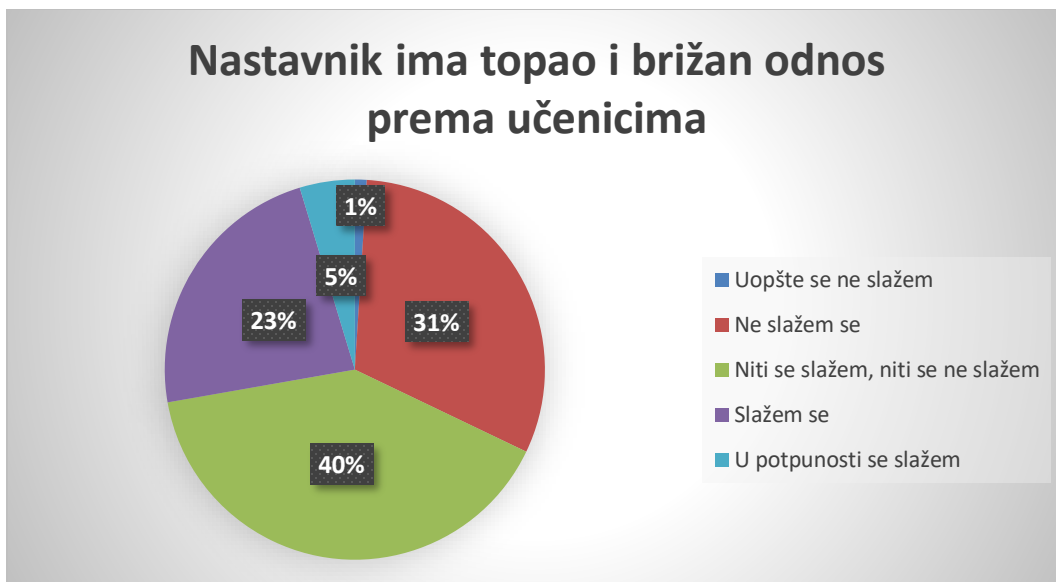
U ovakvom okruženju, gdje nastavnici ne podstiču učenike, niti ih ohrabruju u davanju prijedloga, učenici neće moći naučiti šta je disciplinovano ponašanje, učenici neće razviti svoje socijalne kompetencije. S obzirom da nastavnik nema jasno definisane ciljeve, ne podstiče učenike niti ih ohrabruje, ne možemo ni očekivati da učenici postižu dobre rezultate.

Slika 12 Prikaz rezultata odgovora učenika

Na osnovu rezultata prikazanih na slici 12, možemo uočiti da 112 (34%) učenika, smatra da njihovi nastavnici (razrednici) imaju kontrolu nad razredom. Ova čestica anketnog upitnika odgovara osobinama autoritarnog odgojnog stila. Kada smo analizirali odgovore nastavnika (razrednika), dobili smo rezultate koji se ne razlikuju od odgovora učenika. Većina nastavnika (razrednika), tačnije njih 15 od anketiranih 17, smatra da imaju kontrolu nad razredom.

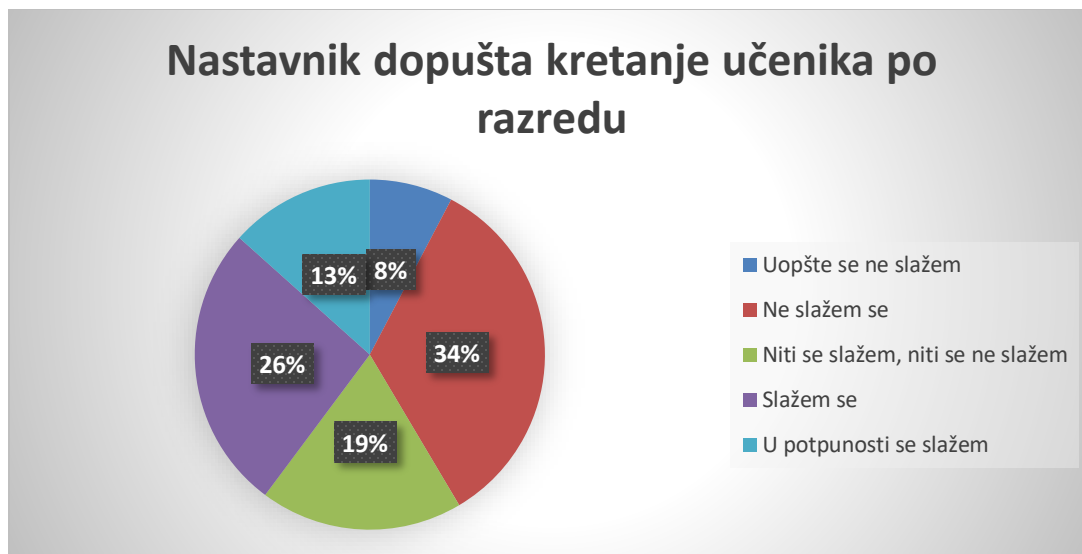
Kontrola se obično ostvaruje u onim razredima gdje dominira frontalna nastava. Kao što smo istakli u teorijskom dijelu rada, nastavnici s autoritarnim odgojnim stilom zahtijevaju kruto praćenje nastavnih planova i programa, te zahtijevaju potpunu poslušnost učenika prema nastavnicima. Za razliku od nastavnika s autoritarnim odgojnim stilom, demokratski nastavnici zajedno s učenicima dogovaraju pravila rada i ponašanja. Nastavnici s demokratskim odgojnim stilom, imaju kontrolu nad razredom, ali s učenicima često razgovara i objašnjava razloge svojih odluka. Demokratskim nastavnicima je važnije emocionalno blagostanje njihovih učenika, nego kontrola nad učionicom.

Slika 13 Prikaz rezultata odgovora učenika

Na osnovu rezultata prikazanih na slici 13, možemo uočiti da 96 (32%) učenika, smatra da njihovi razrednici imaju topao i brižan odnos prema učenicima. Ova čestica anketnog upitnika odgovara osobinama demokratskog odgojnog stila. Kada smo analizirali odgovore nastavnika, dobili smo rezultate koji se razlikuju od odgovora učenika. Većina nastavnika, tačnije njih 16 od anketiranih 17, smatra da imaju topao i brižan odnos prema učenicima.

Jedna od karakteristika nastavnika koji posjeduju demokratski odgojni stil jeste brižan i topao odnos prema učenicima. S obzirom na prethodno prikazana istraživanja i teorijska saznanja, možemo zaključiti da nastavnici kroz topao i brižan odnos, stvaraju pozitivan odnos s učenicima, te se na taj način stvara mogućnost utjecaja na ponašanje učenika. Jako je bitno da nastavnici imaju prijateljski odnos s učenicima, da ih slušaju, te da uvažavaju njihove želje i interese. Samo na takav način nastavnici potiču učenike na aktivno sudjelovanje u nastavnom procesu. Prema Ilić (2012) nastavnici s demokratskim stilom poučavanja smatraju se najprikladnijim i najefikasnijim. Učenici imaju osjećaj da ih takav nastavnik razumije i poštuje.

Slika 14 Prikaz rezultata odgovora učenika

Na osnovu rezultata prikazanih na slici 14, možemo uočiti da 135 (39%) učenika, smatra da njihovi nastavnici (razrednici) dopuštaju kretanje učenika po razredu. Ova čestica anketnog upitnika odgovara osobinama demokratskog odgojnog stila. Kada smo analizirali odgovore nastavnika, dobili smo rezultate koji se razlikuju od odgovora učenika. Većina nastavnika, tačnije njih 15 od anketiranih 17, smatra da dopuštaju učenicima kretanje po razredu.

Prikazani rezultati, ukazuju na to da nastavnici (razrednici) ne dopuštaju kretanje učenika po razredu, što je karakteristika autoritarnih nastavnika. Možemo uočiti razliku u odgovorima nastavnika (razrednika) i učenika, gdje nastavnici smatraju da dopuštaju učenicima da se kreću, što je osobina nastavnika sa demokratskim odgojnim stilom. Razliku u odgovorima, nastavnika i učenika, možemo pripisati davanju društveno prihvatljivih odgovora.

Na osnovu prikazanih rezultata, provjerena je i treća hipoteza ovoga istraživanja, a to je da su odgojni stilovi koji nastavnici (razrednici) koriste povezani sa discipliniranjem učenika. Kao najproduktivniji odgojni stil je demokratski stil, koji pozitivno djeluje na discipliniranje učenika. Kvalitetan odgojni stil će za posljedicu imati kvalitetnije odnose s učenicima, što će na kraju rezultirati pozitivnom emocionalnom i socijalnom klimom. Dosljedan, emocionalno stabilan i pozitivan nastavnik, te nastavnik koji zna komunicirati sa učenicima može uspostaviti kvalitetan odnos s učenicima. S obzirom da različiti načini vođenja i ponašanja nastavnika, stvaraju

različite vrste razrednog ozračja, na temelju dobivenih rezultata možemo pretpostaviti i kakvo je ozračje kojeg stvaraju nastavnici procjenjeno od strane učenika u ovom istraživanju.

16.Zaključak

U ovom radu razmotrili smo problem discipliniranja učenika, te ukazali na povezanost odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem, što je i bio cilj rada.

Kako bi nastavnik imao kvalitetan odnos s učenicima, nužno je da zahtijeva poštivanje dogovorenih pravila, da je emocionalno stabilan, te da gradi topao i brižan odnos. Na osnovu anketnog upitnika kojeg smo koristili u istraživanju, mogli smo uočiti koliko je kvalitetan odnos između nastavnika i učenika. Postojeći rezultati ukazuju na to da nastavnici(razrednici) pokušavaju objasniti razloge svojih pravila i odluka, te da imaju topao i brižan odnos sa svojim učenicima. Kada smo uporedili odgovore učenika i odgovore nastavnika, uočili smo da postoji neslaganje u odgovorima, što je jednim dijelom bilo i očekivano.

U jednom razredu se nalazi veliki broj učenika, te je bilo očekivano da će njihovo viđenje rada nastavnika biti različito. Učenici ne doživljavaju neka od ponašanja nastavnika, kao što ih doživljavaju sami nastavnici. U skladu s tim smo mogli uočiti, da nastavnici smatraju da kada se desi neko neprihvatljivo ponašanje učenika, da oni uvijek prvo pažljivo analiziraju se okolnosti koje je uzrokovalo neprihvatljivo ponašanje, pa zatim reaguju. Međutim, većina učenika koji su učestvovali u istraživanju, ne dijeli ovo mišljenje nastavnika, već smatraju da nastavnici uvijek burno reaguju na neprihvatljiva ponašanja.

Analizirajući odgovore učenika i nastavnika, mogli smo uočiti brojna odstupanja i neslaganja u mišljenjima. Što je u krajnjem ishodu i rezultiralo time da se procjene odgojnih stilova nastavnika međusobno razlikuju. Tako smo dobili rezultate, koji ukazuju na to da je najzastupljeniji demokratski odgojni stil, tj. nastavnici (razrednici) smatraju da oni posjeduju taj stil. Kada smo analizirali odgovore učenika, kao najzastupljeniji stil pokazao se autoritarni stil. Međutim, trebamo uzeti u obzir i činjenicu da od ukupno 17 razrednih odjeljenja koji su učestvovali u istraživanju, njih osam smatra da njihovi nastavnici (razrednici) posjeduju demokratski odgojni stil, dok devet drugih odjeljenja smatra da njihovi nastavnici (razrednici) posjeduju autoritarni odgojni stil, što i nije tako veliko odstupanje. Kao jedna ohrabrujuća

činjenica, a što smo dobili istraživanjem, jeste nepostojanje laissez-faire odgojnog stila u srednjim školama. Niti jedan nastavnik(razrednik) nije procijenio da posjeduje laissez-faire odgojni stil, a sa time su se složili i učenici. Kao što smo i ranije naveli laissez-faire stil negativno djeluje na cjelokupan razvoj učenika, te je procjenjen kao najmanje produktivan.

Ohrabrujuća činjenica jeste i to da je u srednjim školama koje su uključene u istraživanje, zastupljen demokratski odgojni stil, koji se pokazao i kao najproduktivnijim. Demokratski odgojni stil pozitivno djeluje na cjelokupan razvoj ličnosti učenika, te pozitivno djeluje na discipliniranje učenika. Iako postoji neslaganje u odgovorima učenika i nastavnika, sama činjenica da nastavnici sebe procjenjuju kao demokratski usmjerene, jedan korak više ka tome da oni zaista postanu nastavnici sa demokratskim odgojnim stilom. Kvalitetan stil vođenja će za posljedicu imati kvalitetnije odnose sa učenicima, što će na kraju rezultirati pozitivnom emocionalnom i socijalnom klimom.

Razlog za zabrinutost jeste svakako postojanje autoritarnog odgojnog stila u školama. Nastavnik koji posjeduje autoritarni odgojni stil, ne motiviše učenike na rad, ne razvija kod učenika komunikacijske vještine, te onemogućava učenicima da razviju samopouzdanje. Postojeći rezultati ukazuju na činjenicu da veliki broj učenika smatra da nastavnici ne dopuštaju da ih učenici prekidaju za vrijeme trajanja časa, što je veliki nedostatak i može imati velike posljedice na razvoj učenika.

Na osnovu provjerenih hipoteza možemo doći do zaključka da, povezanost odgojnih stilova nastavnika sa discipliniranjem učenika postoji, te je potrebno još uvijek raditi na unapređenju odgojno-obrazovne prakse i na izgradnji što kvalitetnijeg odnosa između nastavnika i učenika. U nastavku rada biće iznijete preporuke za poboljšanje i unapređenje nastavne prakse.

17.Preporuke za unapređenje nastavne prakse

Kako bismo pomogli nastavnicima pri unapređenju nastavne prakse u discipliniranju učenika, predlažemo sljedeće preporuke:

1. Nastavnici u odgojno-obrazovnom procesu trebaju da prepoznaju i potiču razvoj učeničkih sposobnosti i vještina. Ovakvi nastavnici djeluju na izgradnju samopouzdanja i povjerenja učenika, razvijaju nezavisnost učenika, te poboljšavaju njihov osjećaj djelotvornosti.
2. Nastavnici će biti mnogo djelotvorniji kada planiraju da učenicima pomognu da uspiju dugoročno, nego kad reaguju na kratkoročne probleme i poteškoće.
3. Odgojno-obrazovni proces biti će mnogo uspješniji kada nastavnici uključuju učenike u donošenje odluka i onda kada poštuju gledišta učenika. Na ovakav način nastavnici traže mišljenja i perspektive učenika i uključuju ih u stvaranje okruženja u učionici.
4. Nastavnici trebaju da pruže toplinu učenicima, jer ona djeluje kako na akademsko postignuće, tako i na emocionalno ponašanje učenika. Toplina pojačava učenje, podstiče saradnju i podučava dugotrajnim vrijednostima. Također učenici će se osjećati opuštenije i motiviranije za učenje.
5. Osim topline, jako bitno je učenicima dati i strukturu. Struktura je informacija koji učenici trebaju kako bi uspjeli akademski i u ponašanju. Ona utječe na učenike akademski, emocionalno i u pogledu ponašanja. Struktura je jasna smjernica za ponašanje i akademske zadatke, jasno iznesena i razumna očekivanja, te jasno objašnjeni razlozi za pravila.

Ukoliko posjeduje dobar stil, nastavnik dakako može unaprijediti odgojno-obrazovni proces ali i uspostaviti disciplinu koja se smatra temeljem uspješnosti istog, kao reda ili poredka koji se ne održava na osnovu pokornosti i straha već iz ubijedenja da je takvo stanje neophodno radi normalnog života i rada pojedinca u društvenim zajednicama. Tek kad se uspostavi pozitivna klima u razredu te kada nastavnici osvijeste vlastite stilove podučavanja i prilagode ih učenicima, onda možemo računati i na uspješnost kako samih nastavnika, tako i svakog pojedinačnog učenika u svim područjima odgojnog i obrazovnog djelovanja.

18.Literatura

1. Andrilović, V., Čudina-Obradović, M. (1996). *Psihologija učenja i nastave: (psihologija odgoja i obrazovanja III)*, Zagreb, Školska knjiga

2. Bašić, S. (2009). *Nastavni stil ili način uspostavljanja autoritet*

Dostupno na : www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nastavni_stil.doc.

3. Benda, S. M., Wright, R. (2002). *The Culture of the Elementary School as a Function of Leadership Style and Disciplinary Climate and Culture.*

Dostupno na:

<http://www.eric.ed.gov/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED464726>

4. Bognar, L., Matijević, M. (2002). *Didaktika*, Zagreb, Školska knjiga.

5. Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija*, Zagreb, Školska knjiga

6. Brophy, J. (1989). *Utjecaj nastavnika na postignuća učenika*, U: Kovačević, M., Šoljan, N. (Ured.). *Psihologijska znanost i edukacija* (87-108). Zagreb, Školske novine.

7. Buble, M. (2006). *Management*, Split, Ekonomski fakultet

8. Cohen, L. i sar. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Zagreb, Naklada Slap

9. Cowley, S. (2006.). *Tajne uspješnog rada u razredu: vještine, tehnike i ideje*, Zagreb, Školska knjiga.

10. Daniels, H., Garner, P. (2000). *Inclusive Education: suporting inclusive in education sistems* London, Kogan Page Limited

11. Dash, N. (2006.). *Inclusive Education for shildren with special needs..*Atlantic: Atlantic Inc

12. Đigić, G. (2013). *Ličnost nastavnika i stilovi upravljanja razredom*

Dostupno na: <https://fedorani.ni.ac.rs/fedora/get/o:812/bdef:Content/get>.

13. Đigić, G. (2012). *Psihološke osnove Blumove taksonomije i njene primene u obrazovnovaspitnom radu, Naučno-stručni skup Dani primenjene psihologije, Simpozijum*

Ličnost i obrazovno-vaspitni rad (knjiga rezimea), Niš, Filozofski fakultet, 143. ISBN 978-86-7379-257-6

14. Gašić-Pavšić, S. (2005). *Modeli razredne discipline*, Beograd, Institut za pedagoška istraživanja
15. Halmi, A. (2003). *Strategije kvalitativnih istraživanja u primjenjenim društvenim znanostima*, Zagreb, Naklada Slap
16. Ilić, I. (2012). *Što je zaista važno u odnosu nastavnika i učenika, Upravljanje razredom*, Zagreb, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
17. Ilić, I., Ištvančić, I., Letica, J., Sirovatka, G., Vican, D. (2012). *Upravljanje razredom*, Zagreb, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih u suradnji s British Councilom
18. Jensen, E. (2003). *Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb, Educa
19. Jones, V.F. (1986). *Classroom management: clarifying theory and improving practice*, Education, Vol. 109, No.3, 330-339.
20. Jurčić, M. (2014). *Kompetentnost nastavnika – pedagoške i didaktičke dimenzije*, Pedagogijska istraživanja, 11(1), 77-93.
21. Kiper, Hanna i Mischke, Wolfgang (2008). *Uvod u opću didaktiku*, Zagreb, Educa
22. Klaić, B. (1982). *Rječnik stranih riječi: tuđice i posuđenice*, Zagreb, Nakladni zavod Matice Hrvatske
23. Krstić, D. (1988). *Psihološki rečnik*, Beograd, Vuk Karadžić
24. Kulenović, Z., Slišković, M. (2013) *Metodologija znanstveno istraživačkog rada*
25. Kyriacou, C. (2001). *Temeljna nastavna umijeća*, Zagreb, Educa
26. Lepičnik Vodopivec, J. (2011). *Authority, discipline and children's rights – problems of modern schooling*. U: Jurčević Lozančić, A. i Opić, S., ur. School, education and learning for the future: collected papers of special focus symposium, Zagreb, Croatia, November 10th –

12th 2011 / ECNSI 2011 – 5th international conference on advanced and systematic research,
10-12 November 2011. Zagreb: UFZG, str. 225-236

27. Mackonochie, A. (2006). *Dječji ispadi bijesa i ružno ponašanje*, Zagreb, Mozaik knjiga
28. Marzano, R.J. & Marzano, J.S. (2003). *The key to classroom management*, Educational leadership, Vol. 61, No. 1, 6-13
29. Marzano, R.J., Marzano, J.C., Pickering, D.J. (2003). *Classroom management that works – research-based strategies for every teacher.*, Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development
30. Malinić, D. (2006). *Uzroci školskog neuspjeha*, U: Krnjajić, S. (Ured.). *Pretpostavke uspješne nastave* (229-254). Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
31. Mattes, W. (2007). *Rutinski planirati – učinkovito poučavati: savjetnik*, Zagreb, Naklada Ljevak
32. Milenović, Ž. (2010). *Stil vodstva nastavnika u osnovnoj školi*, Radovi Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjaluci, broj 13, str. 213-222
33. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*, Zagreb, Jastrebarsko: Naklada Slap
34. Mužić, V. (1968). *Metodologija pedagoškog istraživanja*, Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika
35. Peterson, M., Hattie, M. (2003). *Inclusive teaching: creative effective schools for all learning*, Boston: Allyn & Bacton
36. Phelan, T.W. i Schonour, S.J. (2006). *1-2-3 uspjeh: za odgojitelje i učitelje*, Lekenik, Ostvarenje
37. Potkonjak, N., Jakšić, A. (1996). *Pedagoški leksikon*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
38. Rijavec, M. (1994). *Čuda se ipak događaju: psihologija pozitivnog mišljenja*, Zagreb, IEP

39. Rijavec, M. i Miljković, D. (2010). *Pozitivna disciplina u razredu: priručnik za preživljavanje u razredu*, Zagreb, IEP – D2
40. Rijavec, M. (2001). *Teorija rukovođenja – Suvremeno upravljanje i rukovođenje u školskom sustavu*, Velika Gorica, Persona
41. Slatina, M. (2012). *Seminarski i diplomski rad u univerzitetskoj nastavi*, Zagreb, Educa
42. Šehalić, Š. (1997). *Leksikon stranih reči*, Zemun: JPJ
43. Šimić Šašić, S. (2011). *Interakcija nastavnik-učenik: Teorije i mjerenje*, Psihologijske teme, 20, (2), 233-260.
44. UNESCO (2006) *Positive Discipline in the Inclusive, Learning-Friendly Classroom: A Guide for Teachers and Teacher Educator*, Bangkok, UNESCO
- Dostupno na: <http://www.unescobkk.org/resources/e-library/unesco-bangkok-publications/searchunesco-bangkok-publications/>
45. Verčić, A. (2014). *Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima*, Zagreb, M.E.P. d.o.o
46. Vizek Vidović, V.; Rijavec, M.; Vlahović-Štetić, V.; Miljković, D. (2003). *Psihologija obrazovanja*, Zagreb, IEP: VERN
47. Vlahek, I., Jurčec, L. (2009). *Učiteljski stilovi vođenja*, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
48. Vučak, S. (2001). *Školska zbilja*, Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor
49. Vujević, M. (1990). *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*, Zagreb, Naklada Slap
50. White, B. (2009). *Student perceptions of what makes good teaching. Refereed paper presented at 'Teacher education crossing borders*, ATEA, Albury

Dostupno na: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED524703.pdf>

19.Prilozi

19.1. Prilog 1

Ime i prezime: Almina Čorbo

Studijska godina: Druga godina drugog ciklusa

Odsjek: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu

Mail: almina.corbo@outlook.com

Poštovani profesori,

Najprije želim da Vam se zahvalim na izdvojenom vremenu, saradnji i učešću, u ovom istraživanju koje se sprovodi u svrhu izrade završnog magistarskog rada.

Sudjelovanje u istraživanju je anonimno i dobrovoljno, a pristup Vašim odgovorima će imati samo autor istraživanja i koristit će se jedino u naučne svrhe.

Molim Vas da pročitate svaku tvrdnju i zaokruživanjem jednog broja pored svake tvrdnje odgovorite koliko se ta tvrdnja odnosi na Vas. Molim Vas da na tvrdnje odgovorite zaokruživanjem broja od 1 do 5, pri čemu brojevi znače sljedeće:

1 – Uopće se ne slažem

2 – Ne slažem se

3 – Niti se slažem, niti se ne slažem

4 – Slažem se

5 – U potpunosti se slažem

Tvrdnje	Odgovori				
	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
1. Pokušavam objasniti razloge svojih pravila i odluka u razredu.	1	2	3	4	5
2. Ne dopuštam da me učenici prekidaju za vrijeme predavanja.	1	2	3	4	5
3. Većinu odluka prepuštam učenicima.	1	2	3	4	5
4. Reagujem burno na neprihvatljiva ponašanja učenika.	1	2	3	4	5
5. Dopuštam kretanje učenika u razredu.	1	2	3	4	5
6. Ne pridajem značaj ostvarivanju toplog i brižnog odnosa prema učenicima.	1	2	3	4	5
7. Nemam kontrolu nad razredom u kojem često prevladava buka.	1	2	3	4	5

8. Dopuštam da učenici prekinu predavanje ako imaju relevantno pitanje.	1	2	3	4	5
9. Pažljivo analiziram sve okolnosti koje uzrokuju neprihvatljivo ponašanje učenika.	1	2	3	4	5
10. Ne dopuštam kretanje po razredu.	1	2	3	4	5
11. Zahtjevam potpunu tišinu u razredu.	1	2	3	4	5
12. Sam donosim odluke u razredu.	1	2	3	4	5
13. Imam topao i brižan odnos prema učenicima.	1	2	3	4	
14. Kada učenici ne slijede upute reagujem ljutnjom	1	2	3	4	5
15. Uključujem učenike u donošenje odluka u razredu.	1	2	3	4	5
16. Ne reagujem na neprihvatljiva ponašanja učenika.	1	2	3	4	5

17. Učenici me često prekidaju tijekom predavanja.	1	2	3	4	5
18. Prihvatam prijedloge i sugestije učenika.	1	2	3	4	5
19. Važnije mi je emocionalno blagostanje učenika nego kontrola nad učionicom.	1	2	3	4	5
20. U razredu nemam nikakvih pravila.	1	2	3	4	5
21. Nemam topao i brižan odnos prema učenicima.	1	2	3	4	5
22. Učenici se mogu kretati po razredu bez ikakvih ograničenja.	1	2	3	4	5
23. Imam kontrolu nad razredom.	1	2	3	4	5
24. Ne podstičem niti ohrabrujem učenike u davanju prijedloga.	1	2	3	4	5

19.2. Prilog 2

Ime i prezime: Almina Čorbo

Studijska godina: Druga godina drugog ciklusa

Odsjek: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu

Mail: almina.corbo@outlook.com

Poštovani učenici,

Najprije želim da Vam se zahvalim na izdvojenom vremenu, saradnji i učešću, u ovom istraživanju koje se sprovodi u svrhu izrade završnog magistarskog rada.

Sudjelovanje u istraživanju je anonimno i dobrovoljno, a pristup Vašim odgovorima će imati samo autor istraživanja i koristit će se jedino u naučne svrhe.

Molim Vas da pročitate svaku tvrdnju i zaokruživanjem jednog broja pored svake tvrdnje odgovorite koliko se ta tvrdnja odnosi na Vašeg razrednika. Molim Vas da na tvrdnje odgovorite zaokruživanjem broja od 1 do 5, pri čemu brojevi znače slijedeće:

- 1 – Uopće se ne slažem
- 2 – Ne slažem se
- 3 – Niti se slažem, niti se ne slažem
- 4 – Slažem se
- 5 – U potpunosti se slažem

Molim Vas da zaokružite osnovne podatke koji se nalaze ispod.

Spol: **M Ž**

Razred: _____

Tvrdnje	Odgovori				
	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
1. Nastavnik pokušava objasniti razloge svojih pravila i odluka.	1	2	3	4	5
2. Nastavnik ne dopušta da ga učenici prekidaju za vrijeme predavanja.	1	2	3	4	5
3. Nastavnik većinu odluka prepušta učenicima.	1	2	3	4	5
4. Nastavnik burno reaguje na neprihvatljiva ponašanja učenika.	1	2	3	4	5
5. Nastavnik dopušta kretanje učenika u razredu.	1	2	3	4	5
6. Nastavnik ne pridaje značaj ostvarivanju toplog i brižnog odnosa sa učenicima.	1	2	3	4	5

7. Nastavnik nema kontrolu nad razredom u kojem često prevladava buka.	1	2	3	4	5
8. Nastavnik dopušta da učenici prekinu njegovo predavanje ako imaju relevantno pitanje.	1	2	3	4	5
9. Nastavnik pažljivo analizira sve okolnosti koje uzrokuju neprihvatljivo ponašanje učenika.	1	2	3	4	5
10. Nastavnik ne dopušta kretanje po razredu.	1	2	3	4	5
11. Nastavnik zahtjeva potpunu tišinu u razredu.	1	2	3	4	5
12. Nastavnik sam donosi odluke u razredu.	1	2	3	4	5
13. Nastavnik ima topao i brižan odnos prema učenicima.	1	2	3	4	5
14. Nastavnik reaguje ljutnjom kada učenici ne slijede upute.	1	2	3	4	5

15. Nastavnik uključuje učenike u donošenje odluka u razredu.					
16. Nastavnik ne reaguje na neprihvatljiva ponašanja učenika.	1	2	3	4	5
17. Učenici često prekidaju nastavnika tijekom predavanja.	1	2	3	4	5
18. Nastavnik prihvata prijedloge i sugestije učenika.	1	2	3	4	5
19. Nastavniku je važnije emocionalno blagostanje učenika nego kontrola nad učionicom.	1	2	3	4	5
20. Nastavnik u razredu nema nikakvih pravila.	1	2	3	4	5
21. Nastavnik nema topao i brižan odnos prema učenicima.	1	2	3	4	5
22. Učenici se mogu kretati po razredu bez ikakvih ograničenja.	1	2	3	4	5

23. Nastavnik ima kontrolu nad razredom.	1	2	3	4	5
24. Nastavnik ne podstiče učenike niti ih ohrabruje u davanju prijedloga.	1	2	3	4	5

19.3. Prilog 3

Analitički prikaz tvrdnji po odgojnim stilovima

Odgojni stil	Redni broj tvrdnji
Autoritarni odgojni stil	2,4,10,11,12,14,21,23
Demokratski odgojni stil	1,5,8,9,13,15,18,19
Laissez-faire odgojni stil	3,6,7,16,17,20,22,24